

Dôm des Invalides.

(V spomin 22. oktobra 1809.)

„Je désire que mes cendres reposent sur
les bords de la Seine, au milieu de ce
peuple français que j'ai tant aimé!“

Iz oporoke Napoleonove.

1.

Z gradu topovi dnes grme,
v trobojnicah vihra Ljubljana;
hite zvonovi čez poljë
in vriskajo, pojo: hozana!

Pojo „Partant pour la Syrie“
po ulicah dekleta z venci;
„Te deum“ orgel spev buči,
goré kadila in lestenci.

Kaj danes? O moj blazni san!
To vse je bilo pred sto leti;
ah, danes je stoletni dan,
spomin v temó davnine sveti.

Ah, danes miren, tih je zrak,
vse tiho v čedi brez pastirja;
vse tiho je kot sarkofag
tu iz sibirskega porfirja.

Napoleon! Na grob sem tvoj
prišel kot romar iz daljine;
prinesel venec sem s seboj,
mal dar hvaležne domovine.

Napisi plamené s trakov,
o njih molčati jezik mora;
tem žarneje njih blagoslov
v srcé razliva trikolora.

In cvetje venca, vse žari,
dehti in kliče brez jezika:
Saj je pogvalo iz krvi,
iz groba našega Vodnika!

2.

Ilirija zakliče čez sto let:
Oj vstani, iskra, iz pepela spet!
Kot vihra plameneča hrula
nekdaj čez trohli gnus Evrope;
v nemoč in prah si nam razsula
duha okove in bastilj okope.

In zdaj? Na jugu plaka Adrija,
od jada ji kipijo nadrija;
junak po bregu nem koraka,
kaj mar, če zmaga ali pade?
Pozabljena tam straža čaka,
nazaj velike ni armade.

Napoleon! Boginje stražijo,
zaman Ilirijo tolažijo:
nevesta, v rani čas vdovela,
brez upa plaka tu na pragu.
Ah, poleg tvojega pepela
leži svoboda v sarkofagu!

Rafael Mirt.

Blagorodje doktor Ambrož Čander.

Imaginarna karikatura.

Vladimir Levstik.

X.

omaj je bil doktor na nogah, že je začutil nekaj čudnega v sebi: navdalo ga je kakor vino, kakor mladost je razognjilo žile.

„Korak je mladeniški, svež in nov; kdor me je videl včeraj, me danes ne bi spoznal po hoji: doktor Ambrož Čander stopa s prožnostjo maziljenega efeba,“ je govoril sam s seboj.

Prišel je mimo kmeta, ki je vinjen pobiral rdečo culo. Sklonil se je.

„Nate očka,“ je dejal, „da se ne boste mučili! In če vas bo jutri bolela glava, — dopoldne spati z mrzlimi obkladki, popoldne piti, — to je prava reč!“

Nesolidna družba, pomnožena za tistega gospoda, ki se je malo prej prepiral z Brglezom o tendenci, je sedela pred praznim štefanom in zlagala desetice na kup; malo jih je bilo videti.

„Ali vas še žeja, fantje?“ se je zasmel Ambrož Čander na široko in pristopil. „Štefan in vrčki, to se pravi veselje! Kaj porečete, če bi morali izpiti še to in ono na moje zdravje? — Tako?! — No, pa mi povejte, koliko je bogov!“

„Vi ste edini, ako plačate pet litrov,“ je zarežal fant z vihrajočo kravato. „Če pa daste za pet štefanov, zatajim tudi vas!“

„Bravo!“ je dejal doktor z veselim smehom ter skrivoma porinil zlat na mizo. „In če pograbi katerega Venus Exterminatrix, — pridite k meni: jaz sem doktor Čander!“

Ponosno je odkorakal dalje, dokler ni prišel do notarja.

„Na moje srce, pobratim in zvezda med rodoljubi, pismouk v deželi filistejcev.“ Objel ga je in poljubil, dasi se mu je studila njegova sapa, smrdéča po vinu in kubah. „Lepo ženo imaš, Mekinda!“

„Da te vrag pojaše!“ je zbesnel notar in je lopil s pestjo po mizi. „Mar misliš, da se smeš norčevati, če si ti brez takšnega vraga?“

„I, no!“ se je splašil doktor. „Naj me le, tisti tvoj vrag; nikoli me še ni, radovednost me mika. Ampak, jaz sem mislil čisto za resnico . . .“

„Potem si navsezadnje večji osel nego jaz!“ se je začudil notar s pijanim glasom. „In prosim te za pet ran Kristovih: če je že res tako, pa mi jo vsaj zapelji in odpelji, kamor hočeš in znaš! Večno zveličanje ti prodam za to uslugo . . .“ je zaklical za njim, videč, da stopa dalje.

„Težava ne bi bila!“ si je mislil doktor z usmevom, spominjaje se notarkinega razgovora z inženirjem. Nato se je spomnil in naglo stekel k Brglezu, ki je sedel še vedno sam in osamljen, z dolgo, krivo viržinko pod brki, in je bil videti sila žalosten in otožen.

„Pozdravljeni, Brglez naš slavni! Z zanimanjem sem prejle poslušal vaš razgovor o umetnosti . . . In veste, kar se tiče tendence in tistega, sem čisto vašega mnenja. Ne le nebo in zemlja, tudi vsa četrta dimenzija mora postati tendenčna.“

Brglez ga je pogledal s sijajem otroškega veselja v očeh in je že hotel obširno utemeljiti svoje nazore. Doktor pa se je zbal prijateljstva s tem človekom, zbal se njegove nezdrave polti, njegovega vročičnega pogleda in vsega, kar je na tem človeku spominjalo življenja, zavrženega v darilo karikaturni himeri bodočega človeštva, — poznal ga je po delih, — in je odšel naprej, da odšteje slehernemu prijazno besedo in odda vsakomur žarek tiste velike ljubezni, ki je stala ta hip sredi njegove duše kakor ognjena ptica z razprostrtimi krili in čakala trenutka, ko dvigne glas in zapoje svojo visoko pesem o stvaritvi lepote.

Prikupil se je notarki, potolažil davkarico, pohvalil politične zasluge županove, ki jih živ krst ni poznal, ter izpregovoril z Jernejem Cepudrom, ki ga je prestregel na poti, o tiščanju v želodcu. Naposled se je ustavil na starem prostoru poleg inženirja in učiteljice Karle.

Skozi naraščajoči hrup veselice, ki se mu je tuintam pridruževala godba pijanega kvarteta, je padlo dvanajstero udarcev z zvonika. Bilo je polnoči, in vendar se še ni obetal konec, dasi se je mnogo gostov že poslavljal.

„S poslavljanjem se šele začenja pijača!“ je menil inženir, ki je bil ves židane volje. „Pijte še vi, gospod doktor, bolj pijte nego doslej, sicer vam bo dolgčas gledati, vam, ki niste vajeni teh manifestacij navdušenja in žeje!“

„Zakaj ne pijete vi?“ je vprašal doktor Čander.

„Ah! Jaz bi, ali . . .“

„Res, pardon! v družbi ste!“ Doktor se je ugriznil v jezik, ko je inženir s pogledom pokazal na učiteljico Karlo. „Tudi jaz postajam damam dolgočasen, kadar sem pijan.“

Kar je bilo pravcate veljačine, vse je vstajalo in trkalo s kozarci. Doktorja niso silili, da pije ž njimi, ko so videli, da se drži bolj sam s seboj in da ne mara; tako je imel prijetno priliko, opazovati do nasičenja vso pisano sliko pred seboj, obračaje se pri tem v razgovoru od davkarice do inženirja, od inženirja do davkarice.

Ali davkar se je kmalu spomnil odhoda. Žena je milo pogledala, on pa je rekel z odločnim, orožniškim glasom:

„Čas je, draga moja! — Oprostite, gospod doktor, veselilo me je — in do bližnjega svidenja . . . Jutri je delavnik, pisarna pa zahteva vedrih glav!“

Ostali pa so poleg drugih notar z notarko, literat Brglez, debel trgovec iz drugega kraja, ki je strahovito plačeval za vino, in župan, pijan kakor muha.

Karla se je vsa razsipala v veselem smehu.

„Poglejte jih!“ je šepnila doktorju, „poglejte vendar! Žolna in Cepuder, — kam bi zapisali? Moj Bog! Žolna objemlje Cepudra, Cepuder poljublja Žolno . . . Cepuder se smeje!“

Zares, in prav zares se je smejal Jernej Cepuder. Roke za škrici, breztrebušni život napet, da se je glava obešala čisto nazaj, tako je stal in se trgal v neprestanem, kakor prisiljenem grohotu, ki je bil napol podoben krakanju, napol rezgetanju. Od lampijona, ki je visel ravno nad njegovo glavo, mu je sijala luč na polomljene zobe, ki so se svetili izpod mokrih ustnic.

Župan pa, ki je bil povzročil Cepudrov smeh, se je tudi muzal svojemu po vsej priliki robotemu dovtipu. Zdaj ni imel več cilindra na glavi; ležal mu je kdovekje. Obadva palca debelih, zalitih in tako kosmatih rok, da se je videlo nadaleč, je držal v žepih telovnika; ogromna zlata verižica mu je mahala odpeta po trebuhu. Tudi ovratnik je bil odpet in kravata se je bila premeknila skoraj na ramo. Obraz je povešal čisto na prsi, tako da se je videla le prostrana pleša in drhteče mišice lic; ob tem se je zibala vsa poštava semtertja, naprej in nazaj, na desno in na levo, borila se s stolom in trkala ob mizo, brez prestanka lovila ravnotežje in ga vendar pri najboljših zmožnostih ni mogla izgubiti.

Na drugem koncu mize je sedelo mnogo učiteljev, z resnobnimi, dasi preveselimi obrazi; nekaj časa so peli, nato so se razgovarjali, dokler se niso sprli. Tam, kjer je prej počivala „vitka“ davkarica, sta sedeli dve gospodični: poštarica v rožnati obleki, dekle z zelo hrvaškimi potezami obraza, gostih, skoraj strnjenih obrvi in z ustnicami, ki so bile željne in napete, in učiteljica iz Podgore, majhna, nekoliko starikava in vsaj po črtah lica sila skromna oseba. Živahen govor se je pletel med njima.

„Kakšno obleko si napravite za prihodnji koncert, Razborskega Zmaja?“ je vprašala učiteljica. „Tale današnja je divna; vi, Tini, imate sploh tak nedosežen okus!“

„Pa je tudi draga!“ je menila poštarica s samozavestjo. „Ugenite!“

„Kaj bi rekla?“ je zdvojila učiteljica, prepeljavaje pogled po krilu goriindoli.

„Povem vam sama: petdeset kron!“ je razodela poštarica s poudarkom in z gesto človeka, ki je smehljaje potrošil premoženje.

„O jejmene!“

„Zakaj se nisve spomnili prej, po dnevi; pokazala bi vam bila svoj ‚modežurnal‘ . . . Imenitne reči, vam pravim; tudi za vas bi se našlo kaj . . . A vi si menda ne nabavljate radi nove obleke?“ je dodala zlobno, z obširnim pogledom po obnošeni jopici in krilu, v kakršnih je bila prišla učiteljica iz svoje oddaljene doline med gorami.

„O, že!“ je dejala sirota osuplo, z žalobnim glasom otroka, ki so ga udarili po krivici. „Moj Bog! Kolikor pač morem . . . Saj veste . . . In brata imam v gimnaziji! Saj vem, da nisem za med takšno elegantnost . . . Moj Bog, ko veste, da ne morem, da nimam s čim, zakaj me potem . . . in sploh . . . to ni . . . mene boli!“ je vzkliknila naposled ter je ob krčevitem joku stisnila lice v žepno ruto.

„Gospodična, tisoč oproščenj,“ se je obrnil doktor z zlobnim glasom k poštarici, „z eno besedo, nepopisno žal mi je, kako bi rekel? . . . Stvar je namreč ta: tudi jaz že ves čas občudujem vašo toaleta, — in ostalo, se razume! — sem pravkar zapazil, da razodeva po napačnem že najmanj pol kraljestva . . .“

„Ah! Hvala!“ je šepnila poštarica s pogledom srdite hvaležnosti in hitela zapenjati gumbe ob desni strani krila, ki so bili vsi odpeti in so nad običajno mero izpodbujali bistre oči. Zardela je kakor rak; doktor si je rekel, da se je nemara česa spomnila. Razžaljena učiteljica pa je bila mahoma zgolj sijaj in je poplačala

Ambroža Čandra z usmevom tolikega odobravanja, da se mu je skorajskoraj prevzelo srce.

„Toda recite,“ se je obrnil k inženirju, „ali je ta gospoda vsa, ki jo premore vaš kraj, oziroma naš, da govorim, kakor mi pristoji zaradi bodočih dni?“

„O ne!“ se je nasmehnil inženir, „to je čisto drugače, in — zakaj vprašujete, si tudi mislim. Vi veste pač, da šteje ta slavni trg tudi še druge dostojanstvenike in ne le teh, ki so navzoči. Zakaj da ne vidite dekana in drugega duhovništva, mi skoraj ni treba poudarjati; pa tudi mnogo drugih ni zaradi istega vzroka. Potem so nekateri, sodnik in še več drugih, ki se deloma iz obzirnosti do koristi svoje službe, deloma pa tudi iz odkritega prepričanja ne prištevajo k narodu; in ostali — če izvzamemo one, kar jih je na izletih, na popotovanju ali brez denarja, — so tisti redki in dragoceni, ki se na takšnih veselicah dolgočasijo . . .“

„V bodoče se bom prišteval mednje tudi jaz,“ je dejal doktor Čander s pogledom nenadnega zaničevanja vsenaokoli.

„Potem imava skupno taborišče,“ se je naklonil inženir. „In gospodična, kaj ne da, je z nama!“ je dodal ter se je ozrl na Karlo.

„Z vami?“ Karla ga je svetlo pogledala; doktor se je navsemlepem začudil njenim krepkim, izrazovitim ustnicam. „Z vami vedno . . . To se pravi, kar se tiče zanemarjanja naših veselic,“ je popravila naglo, s tihim usmevom.

„Vi, gospod doktor, se pač čudite, kako je mogoče s štirimi godci in s par tucati lampijonov, pa morda še z vencí in slavo- lokom — kajti včasí niti tega ni! — napraviti veselico. Ne čudite se; sicer bi se morali čuditi, dokler boste v našem kraju, in to bi vas naposled gotovo dolgočasiló. Slišali ste, da praznujemo nocoj spomin našega slavnega pesnika Valentina Vodnika, ki je takorekoč in tako dalje . . . Začelo se je ob štirih popoldne; kmetov, ki so se navadili dovtipa, je bilo na trume. Najpoprej je imel župan svoj strankarsko politični govor, v katerem se je velikodušno odrekel vsebini, potem notar, ki je zbil desetorico šal in omenil Vodnika, nato naš dični in velezaslužni Jernej Cepuder, ki je napovedal ‚slavni gospodič predavanje o ‚Vodniku in o vzgoji slovenske mladine‘ ter je pravzaprav, ako se smem zanašati na svoj spomin, predaval o zvišanju plač in o starostnih dokladah . . . Potem in do tega trenutka so govorili samo še noži z vilicami in liter z kozarci, ako ne štejemo zasebne zabave. To je vedno tako; govori in slavo- loki morajo biti, ker sicer ne bi bilo govora o veselici, oziroma

o slavnosti; končno pa imajo — ako pogledamo v psihologijo stvari — edini namen, da privlečejo ljudstvo, ne morda z naivno mero v naivnost tega ljudstva, marveč z naivnim preziranjem dejstva, da se prosti narod norčuje na stroške naših dičnih in zaslužnih. Pravi program, resnični spored je le eden, kakršnakoli bodi firma prireditve: pijanost! Tudi govori so pijanost: pijanost geste in poze. Kaj ne, človeku je naposled prijetno, gledati samega sebe v pozi velikolepnosti in poslušati se ob patosu nevsakdanjega dne. Kako mu ne bi bilo? Položiva roke na srce, vi, gospod doktor, in jaz: ali ne čutiva sama v sebi tistih prokletih živcev, ki se omamljajo z gesto in pozo? Nekaj komedijantskega tiči v poslednjem kretinu, in življenje je vselej maskerada, v čemerkoli. Gesta in poza sta v svojem bistvu smetana življenja, in umetnik umetnikov je pravzaprav tisti, ki jo zna okušati neprestano, srebati jo z največjo harmonijo in estetiko. To je ravno tisto! Vi in jaz imava bržčas nekaj okusa, nekaj ponosa in nekaj sramežljivosti, priznava! Izraz ni neumesten, zakaj na tem kraju so takšne tri besede izpoved očitno zavrženih grehov. Ti gospoda nimajo niti tega, niti onega. Notar sam je prejle dejal, da se rajši napije coram publico nego za zaprtimi vrati. To je vse; in kar voditelji, to kaže čeda . . . Pogledajte to mizo: šest manjših, združenih v eno veliko, — da smo prej pri stvari. Pa naj ljudje ne pišejo satir!“

Inženir je bil še mlad; razvnel se je bil in na koncu, ko je morda začutil, da seje seme brez pameti, je srdito vrgel ogorek smotke za stol.

Doktor Čander ga je malo poslušal; kakor izza gore je prihajal glas. Po vseh teh vznemirjenjih današnjega večera ga je nenadoma zažejalo ko nikoli. Jezik mu je otrpnil v ustih, in kakorkoli ga je premaknil, je bil vroč in suh. Čudna, blazna nervoznost ga je navdajala ob pogledu na družbo, ki je praznila kozarce: oči so begale od obraza do obraza, in dasi je imel doktor svojo steklenico pred seboj, vendar so bile nevoščljive za sleherno kapljico, ki je je zmanjkalo v tuji posodi.

„Premalo sem pil,“ je zamrmral sam pri sebi ter zmajal z glavo. „Vse mora iti po pravem razmerju; pijača je blagoslov za nenavadne dni, in čim bolj se čudimo, tem več se nam spodobi piti.“

Začel se je nalivati, brez mere in brez olajšanja. Polagoma mu je stopala megla v pogled; roka je izgubljala gotovost; kadar je napolnil kozarec, se je razlivalo vino čezinčez, in misli, malo poprej še tako vesele in brezskrbne, so se zopet pričenjale cepiti in razdvajati.

„Zdaj nič več ne vidim samega sebe,“ je modroval natihoma. „Vrag je vzel pogled od strani; naj vzame še ostalo, zdaj me ne briga! O gospod, odpusti svojega hlapca v miru, zakaj, — in tako dalje . . . Le tuintam, kadar se zelo premagam, gledam doktorja Čandra: zelo je pomlajen, ves preroben je videti za moje oči, tako spodoben se mi zdi, kakor je bil takrat, ko je ušel iz lemenata. Blagor tebi, Ambrož moj dragi; vsakomur ni sojeno, da bi se tako pomladil in preporodil. S čim si zaslužil nenadno srečo? Ali je bila res v tebi tista skrita, mogočna ljubezen, ki je brzdala dogodke in jih je privedla skupaj v to naključje, — ali je samo gol slučaj, ti pa si nocoj nenavadnega razpoloženja in daješ v pesniškem nadahnjenju svoje duše uram naslove, ki jih ne zaslužijo? Kaj? — Ne, gotovo si jo ljubil vse te čase, in ‚nocoj‘ velja tvojemu srcu za isto kakor ‚tistikrat‘; prisluhni k utripanju svoje krvi, poslušaj ogenj v svojih prsih, primerjaj ‚včeraj‘ svojih misli z današnjim dnevom . . . Ali se ni pretvoril dolgočasni vojaški korak dogodkov v prijazen, fin, z ljubkimi figurami ozaljšan ples, tako da vidiš v trebucharjih zanimive favne, v vitkih davkaricah in v modernih notarkah nimfe, ki plešejo na piščal? — Raduj se vendar, duša, v Gospodu; vrzi od sebe malovernost, razprostri roke, da pade žarek milosti na tvojo dlan in jo zaznamuje: še preden sine dan, ti je ustvariti lepoto . . .“

Pri tej misli se je ustavil. Kaj pomeni, mu ni bilo jasneje od drugih reči, ki jih ni poznal; toda videla se mu je lepa in zanosna, obdana s posebno, skrivnostno gloriolo, in kar naenkrat je bila tako sveta in posvečena, da se je prestrašil ter jo potopil z novim kozarcem. Od zaužite pijače mu je prihajalo čimdalje mehkeje in gorkeje; z nežnostjo je mislil o Blanki, z ganjeno zahvalo je v duhu blagoslavljal njeno zvestobo in odkritosrčnost, poleg tega pa se je naslajal ob sami zavesti te svoje ganjenosti in mehkoobe.

„Da je grešila, pravi,“ se je spomnil v enem izmed teh trenutkov. „In da tudi njej še preostaja izpoved . . . Ali je potreba? Kdo vpraša po grehah, ako je duša čista? In ako ljubezen živi . . . Uboga Blanka Cepudrova! Ljubi me, o tem ni dvoma . . . Kako je ljubila, da ji ljubezen ni umrla do današnjege dne! Ali si je vreden, Ambrož Čander? Ali še nosiš božjo iskro v srcu? Ali si dovolj skesan in očiščen?“

Začutil je, da so se mu posolzile oči.

In takrat se je burno razveselil: rosa, ki mu je zakrila pogled, in sentimentalni vzdihljaj, ki ga je bil zaslišal iz lastnih prsi, sta

mu pričala nedvojljivo pričevanje, da je vsa njegova duševna in telesna natura zopet in popolnoma vklenjena v tisto čuvstvo, ki ga je tako zamamilo ob prvem srečanju z gospó Blanco, da skoraj ni mogel verjeti vanj: v ljubezen.

„To kupico njej!“ je ponovil, in ne šele prvokrat nocoj, ko je zopet zvrnil svojega jeruzalemca.

XI.

Čar vina je nadaljeval svoje plodonosno delo pri vsej družbi naokoli. Zdaj se je razvijal tisti čudni in za treznega opazovalca neredkoma zabavni položaj, ko napleto pijani gostje od zgolj pijanosti razgovor o najresnejših stvareh in se razgovarjajo o častitljivih rečeh z veliko, dasi vinjeno resnobo. Z isto in še večjo odločnostjo nego ob čisti vodi, celo s strastjo pretresavajo za in proti, to pa ob čudoviščnem, nenaravno hiperbolskem letu misli, tako da se zdi ves tisti svet v svoji bakhantski važnosti kakor ozarjen z žarki tuje, posebne luči, ki izpreminja trezno dejstvenost v življenje mrgolečih karikatur.

Najlepše pri vsem je bilo to, da sta se tudi inženir in doktor popolnoma resno zaglobila v to misel in nista zdvojila niti za pol hipa, če ne plešejo nemara tudi njiju lastni razgovori in preudarki po hudomušnih ritmih pijače. Razcepila sta vso psihologijo položaja v dolgo vrsto podrobnih značilnosti, in ko sta bila pri kraju, sta se srečala z usmevom, pričujočim o popolni zavesti, da vsa znanstvena razprava niti najmanj ne velja o njiju dveh.

„In sploh!“ je zamahnil doktor Čander s priljubljeno mu besedo, „samo ozrite se: župan, in kar je drugih aristokratov, — volitve in kritika strank; učitelji, — konferenca in hospitacije, nadzornik, šolski vrt, nova metoda risanja in dolžnosti stanu . . . In čudaška družba pri stranski mizi: o ‚sti-sti-sti-stilu‘ v umetnosti. Pa kdo je tistile gospod?“

K nesolidni družbi se je bil približal človek v viseči sivi obleki, skoraj enako dolg kakor Jernej Cepuder, z debelo glavo, slok, lice suho, vse kretnje blagonadejne in sposobne, služiti za dokaze dobrega državljanskega prepričanja. Doktor se izprva ni mogel odločiti, kaj se mu vidi bolj znamenito: ali njegov belo in olivasto pisani slamnik z rjavim trakom in z ravnimi kraji, ki je venčal mučeniško glavo kakor neutešeno iskanje popolnosti — ali tista njegova kratka in obilna ženica, čokata, trebuh prevezan na dvoje, v obleki

iz črne volne, ki je predstavljala zasmehovanje vseh bivših in bodočih mod, z nepopisnim črnim slamnikom in z obrazom — o, mili Jezus, kakšen je bil tisti obraz! Lasje počesani v čelo, oči tope, napol plašne, napol razposajene in ubrane v praznični koketnosti, pogled moker od vina, usta tenka in nemajhna, skrivljena v smehljaju, ki je imel po mislih njene preprostosti nalogo, da bodi gosposki in mikaven . . . Poleg vsega tega pa je bila nje celokupna prikazen živ izraz strahu za moževo početje; kajti soprog in gospodar, dasi je bil videti blagonadejen in dober državljan, je kazal vendarle v koraku in v gestah, ki so spremljale njegove besede, že toliko mero vinske vzhičenosti, da ga ni bilo dobro prepuščati samemu sebi, kakor mu bržčas ni bilo zdravo nasprotovati.

Komaj je doktor Čander začul, da je ta čudni vitez s še nenavadnejšo polovico občinski tajnik iz Jelenice, že se je bil pričel škandal.

„Kakšni ljudje ste pravzaprav, gospodje mladi?“ je nagovoril dobri državljan tisto žejno družbo, ki se je razvijala v čimdalje popolnejši nesolidnosti. „Pravijo, da ste literatje in umetniki . . . Videl sem vas piti iz vrčkov in štefana, s krvavečim srcem sem vprašal po vašem stanu, s strahom in trepetom sem zaslišal, da ste to, kar ste . . . Moj Bog, moj Bog, gospodje mladi, čemu morate biti baš umetniki in literatje? Ali ne bi bilo boljše, da si obesite mlinski kamen za vrat in se potopite v globočino morja? Ali nimate srca za naš ubogi in zatirani narod, ki zdihuje v sponah tujčevih, dočim živite vi v nezmernosti, in slikate nečistost, in pišete svinjarije? O Sodoma in o Gomora, o umetnost in o literatura!“

Obstal je s sklonjenimi rokami, pogled zamaknjen v predjutanje nebo, kjer je ravno nad hišo sijala velika zvezda tako prijazno in milo, kakor da je prižgana v prorokovanje boljšega in blagonadejnejšega človeštva.

„Tako je! — Istina! — Tako je! — Prav ima: pereat umetnost! Ven z literaturo!“ je zaorilo po vrtu.

„Živela morala!“ je zasviral poštarčin glas.

Dobremu državljanu pa je moral tačas nekdo iz nesolidne družbe popraviti nogo, kajti nenadoma je omahnil, zagrabil z obema rokama v zrak in telebil z vso svojo dolžino na zemljo.

„Milan! Ali si se udaril? Ali te hudo boli, Milanček, Milan?“ je vzklikala med obćim smehom njegova na dvoje prevezana ženica, pobiraje ga z mokrih tal, kar ni bilo ravno lahko delo.

Takrat se je notar domislil, da v enakih položajih ni pravično, ako dostojen človek ohrani brezbržno srce.

„Ven z njimi!“ je zagrmel z mogočnim glasom. „Ven! Ven! Ven!“

„S kom?“ je zabasil župan, vihaje rokáve.

„Z nečisto umetnostjo in z nesramno literaturo!“ je odgovoril s patosom krepostni glas Jerneja Cepudra.

„Gospoda, pomirite se!“ je planil v tem hipu Brglez na bojišče, lase v zraku, roke razprostrte v govorniški gesti. „To vendar ni svoboda! Kaj so vam storili?“

Ali hrabra četa ga ni poslušala. Kakor en mož je udarila nad sovražnike, in preden bi trenil, so bili premagani in pometani z vrta.

„To ni svoboda, gospoda moja!“ je kričal Brglez v junaškem gnevu. „To ni svoboda, to je nasilstvo! Tudi jaz odhajam!“

S tribunskimi koraki se je izgubil v temi.

„Pišite se vi s tisto svobodo!“ se je zasmel notar za njim.

„Pereat svoboda!“ je zahreščal župan.

„Pereat!“ je pritrdil verni Cepuder.

Nato se je razvilo obširno razpravljanje o nemoralnosti slovenske literature; doktor Čander, ki se ni ravno izogibal samote s knjigo v roki ter je bil prečital vse starejše in novejše plodove skromnih vrtov domačega slovstva, se ni mogel nehati čuditi, s koliko bistrumnostjo in bistrovidnostjo so dični možje in mične dame — te še posebej — opazile in zapomnile vsako najrahlejšo dvoumnost, ki je kdaj na Slovenskem gnojila Pegazovo sled. Notar, ki je bil svoji gospe Mini v modernosti vseskozi kos, se je kosal z njo in s poštarico v takih dokazih spomina, dokler se pogovor ni izprevrgel v pripovedovanje raznoterih lepih in nelepих anekdot.

Doktor je bil zdaj takšne volje, da ga je bridko bolela odurna barva splošne zabave, kakršna se je bila razvila med gosti. Njegova duša, ki se je mahoma začutila lepo in deviško, je trpela v tej osamljenosti.

„Da ni Blanke tu, odšel bi, skrili bi se . . . Ali pa bi se napravil na izprehod,“ je rekel sam pri sebi. „Morda teče tod, daleč kje ali nedaleč, globoka voda, mirna in kakor iz baržuna in mesečine razgrnjena, z jelšami ob tihem bregu. Tam bi se izprehajal in sladko razmišljal o neustvarjeni lepoti, o življenju in smrti . . .“

Nato se mu je zahotelo govoriti o ljubezni; prepolno je bilo srce, potrebovalo je odmeva svojih čuvstev v živem glasu, želelo je odmeva temu odmevu v besedah živega človeka.

„Malo sem doživel takšnih večerov, kakršen je nocojšnji,“ se je obrnil k inženirju. „Pusto je, in vendar je človeku sentimentalno,

ali morda — prav zaradi tega: duša se čuti osamljeno in se opaja z nasprotjem. Iz študentovskih let se spominjam, da smo se včasih ob takšnih večerih — no, zdaj se že bliža jutro! — zaljubili . . .“

„Mogoče je!“ Inženir se je skrivaj ozrl na učiteljico Karlo, ki se je nasmehnila. „V hipih osamljenosti, ko se notranjost zgraža ob puščobi zunanjega sveta, se zaljubi človek brez velikega napora. Jaz moram priznati, da sem ravno nocoj zelo zaljubljene volje . . .“

„Kaj, če bi se vam gospodična zahvalila za poklon?“ se je zasmejal doktor Čander.

„O, to bi bilo naglo!“ se je uprla Karla z drobnim usmevom.

„In po zaslugi!“ je dejal inženir. „Ali vi sami ste priča, gospod doktor, da govoriva že ves čas modro in solidno . . .“

„Če je Kalifornija solidna reč, potem gotovo!“ je pritrdil doktor. „Na vsak način ste vi, gospodična, in vaš sosed dva izmed tistih redkih, ki nocoj niso govorili o ljubezni. Jaz se več zanimam, več opazujem kot novodošlec in slišim več, nego mi je namenjeno, ne da bi ravno prisluškoval. Toda reči moram, da ni najlepše na svetu, ako govore ti ljudje o ljubezni.“

„Kaj ne, da je bogokletno!“ je šepnila Karla s tiho toploto. „Toda kaj! Vi se morda smejete; vi ste pač po vsej priliki hud materijalist?“

„V teh rečeh ne bi trdil,“ je odkimal doktor z resnobo in s popolnim prepričanjem, da ne laže. „Res je sicer, da kot človek znanosti ne gledam ljubezni zgolj s pesniškega vidika, vendar pa bržčas ne mislim o njej manj visoko nego vi ali kdorkoli na svetu.“

„Kaj je torej po vašem mnenju ljubezen?“ je vprašala učiteljica polagoma, z bleskom v očeh.

„Tako naravnost je težko odgovarjati!“ je vzkliknil doktor. „Laglje bi vam povedal, kaj ni ljubezen, ker imam za to poglavje več izkušenj. Na vsak način je razlika med pravo in med nepravo ljubeznijo: bistvena razlika namreč . . .“

Prekinila ga je učiteljica iz Podgore, ki je prišla klicat Karlo, da se razslovi z dvema odhajajočima tovarišicama. Doktor jo je pogledal z neizrazno hvaležnostjo: kakor hitro je bil izpregovoril o ljubezni, se je zavedel, da ne ve niti za dve besedi naprej, kako nadaljevati.

„Misterij, kaj hočemo!“ se je potolažil sam pri sebi.

„Kaj tarna krčmar že ves čas?“ je vprašal inženir z veselim glasom, videč gospodarja, ki je hodil v črni praznični obleki okrog zapuščene stranske mize, odkoder so bili pregnali umetnike in literate.

„Plačali niso, sodrga!“ je zakričal notar, ki je slišal vprašanje, ves rdeč že v obraz.

„Do dvajset kron so zapili in zajedli, plačali pa niso borega vinarja!“ je razložil krčmar; izraz globoke potrtosti mu je krivil poštenjaško lice.

„Prenaglo so jih spravili gospoda na prosto! Jaz tudi ne bi plačal, ako bi me vrgli s silo pred vrata,“ se je oglasil mlad, skoraj golobrad učitelj. „Ali bi vi plačali, gospod notar?“

„Kuš, fante!“ se je zadril notar. „In ti, oštir, če bi se imel obesiti zaradi tega — pa zložimo mi. Kdo da kaj?“

Pijani župan je molče izvlekel listnico in je pomolil krčmarju petdesetak s tako širokim gibom desnice, da ga je morala videti vsa družba.

Doktor je tačas nadaljeval z inženirjem pomenek o ljubezenskih rečeh. Ravnokar mu je bil izumil in razložil nekakšno mistično teorijo ljubezni, ki ga je v gorečnosti zapeljala, da je pogojno zanikal snov; naposled se je razjezil:

„A nikar! To prijatelj, so reči, ki bude človeku lepe spomine, in škoda jih je za ta kraj. Fej! Poglejte!“

V plavni kretnji je zamahnil z dlanjo. Inženir se je ozrl in tudi Karla, ki se je bila med tem vrnila. Ne da bi bil namen doktorja Čandra, temveč čisto slučajno pa so v tistem trenutku vsi trije zagledali notarja v zelo genljivem položaju. Tiščal se je poštarčine rame, ona pa mu je slonela napol v naročju, roke okrog kozarca; notar je imel svoje na kolenih, kajti na mizi jih ni bilo videti.

Karla je zardela. Inženir se je z usmevom obrnil k doktorju:

„Radost je za krščanskega človeka, da najde idealista, kakršen ste vi!“

„Zdi se mi, da sem vam že povedal,“ je zmajal doktor z glavo, „jaz nisem idealist . . . Bržčas nimam niti iskricice idealizma v sebi. No, ne bodimo tako strogi: morda jo imam, nemara da sem zagrizen idealist; nocoj je vse tako prismojeno, da človek sam ne ve . . . Ali poglavitno je to, da ima vsakteri človek svoj kapitel duše, ki ga ne primerja rad s čimerkoli.“

„Ali menite, da tudi ti ljudje?“ je vprašal inženir.

„Če so ljudje, ga nimajo . . . Včasi smo se učili — seveda, katekizem je svoja reč! — da sestoji človek iz duše in telesa. Kje je duša v teh ljudeh? O, nedostatnost jezika! In naravoslovje bi celo reklo: homo sapiens . . . Škoda je v tem zraku besede ljubezen!“

„In vendar vsi govore o njej, v bližnji zvezi ali v daljni: poslušajte! „Da, po njihovem je baje tudi to ljubezen,“ je pokimal doktor z otožnim obrazom. „In vendar, če jih poslušam, se mi vidi — tako daleč je tem ljudem do ljubezni kakor . . .“

„Govnobrbcu do rože!“ ga je prekinil inženir s krepkim, kratkim smehom.

„To je usoda lepote,“ se je razjezil doktor. „In čim dalje časa se suče svet, tem huje se ji godi. Poglejte, kaj ima čuteč človek od te proklete enakosti? Prej je bilo več sužnjev in manj gospodarjev; sužnji so bili obsojeni v svoj jarem in niso imeli časa in prostora, da bi z neukimi rokami skrunili ideje; danes pa, ko je več gospode, ni dejstvo več brutalno dejstvo, temveč vsaka uš ima svojo majhno vzvišenost in vsi ljudje svojo veliko nizkost. Nič več ni globokih globin in visoke višine, temveč samo gričevje in same majhne dolinice med njim, prikladne tudi za izprehode trebušnega banavza. Še nekaj stoletij, in isto bo zlato in blato, solnce pa se bo zdolgočasilo in bo zaspalo na nebu . . .“

Karla je bila med tem presedla h gospe Cepudrovi, ki je govorila podalje z večjo družbo učiteljev in učiteljic.

„Potemtakem ne strpite dolgo v našem kraju?“ je menil inženir.

„Ne upam!“ Doktor je skomizgnil z ramami.

„Škoda bo, če zopet odidete. Zdi se, z vami bi se človek marsikdaj prijetno razgovoril . . .“

„Saj morda ostanem. Lenoba, dragi moj, ima svoje korenine v slehernem človeku in je vsakomur mogočna podlaga vsaktere nizkosti. Danes še pravim: pojdem, ne ostanem več dolgo časa; danes pravim to, ko sem prišel, meneč, da prihajam v kraj idilske preprostosti in pastirskih šeg. Jaz že dolgo nisem vajen dežele; in takrat, prejšnje dni, sem gledal vse to z drugimi pogledi . . . Mi mestni ljudje smo v teh rečeh vedno preveč romantiki! — Pojdem, pravim, in vendar vem, da se bom polenil in privadil, naposled bom ostal iz zgolj lenobe, kakor ostanete vi in še mnogo drugih. Zame ni škoda, staram se; no, pa saj ne vemo, kaj prinese jutrišnji dan,“ se je spomnil in prijetno čuvstvo ga je navdalo. „Toda vas je škoda: vi ste mladi, čilega duha in čilega telesa; drevo, ki bi rodilo, če ne bi stalo v tej puščavi . . . Zdi se mi, da je škoda tudi dekleta, ki je bilo z vami; a to me ne briga, oprostite!“

„Ženska z dušo,“ je dejal sobesednik zamišljeno.

„Prva kategorija!“ je zamrmral doktor v svojo skrbno ostriženo brado.

„Kaj izvolite?“

„Ah, ničesar . . . Pritrdil sem vam: gospodična Karla — kaj ne da? — je vredna poštenega fanta. Vi ste zardeli? Kako mladostno! Saj ni nič zato . . . In pravzaprav ne gre, da bi se jaz zanimal; oprostite, nocoj sem čudne volje. Ne, kaj bi ljubezen na tem kraju: roža in govnobrbci!“

Karla je bila zapazila, da sta izpregovorila o njej. Povesila je glavo. Ena izmed navadnih petrolejk, ki so zdaj nadomeščale lampijončke, je stala ravno pred njo in ji je oblivala lice z mehko, rahlozlato svetlobo.

Doktor Čander je obrnil pogled od nje do gospe Blanke; zdelo se mu je, kakor da bi oči, tiste lepe in ljubljene pod visokimi loki, prosile in pričakovale.

„Tudi jaz te prosim in hrepenim!“ je odgovoril s pogledom. „Ali me razumeš? Pridem; in ti, kraljica sanj — odpri svojo dušo . . .“

Kakor hitro je zapazil gospo Blanko osamljeno, je porabil prvo priliko, da zopet prepusti inženirja Karli. Vstal je in se obrnil tja, kjer je prej sedela žena Jerneja Cepudra; toda prostor je bil prazen in njo so zaman iskale oči.

Napotil se je po vrtu, na slepo srečo. Čutil je, da mu prihaja korak težak in glava vroča, nekaj od pijače, nekaj od notranjega nemira. Tako je hodil semintja, dokler ni zasledil na desni strani vrta, čisto v temi, plotu z odprtimi vratci. Zadišalo je po cvetlicah in iz mraka se je prikazalo nedaleč kakor temna, zarasla hladnica.

Doktor Čander je pomislil, nato je prestopil prag ter pripravil vratca za seboj. Zazdelo se mu je, da prihaja iz hladnice tiho, polglasno ihtenje.

„Morda mi le šumi v glavi!“ je dejal zase. „Pijan sem.“

Ko pa je stopil v hladnico, je videl žensko postavo, ki je drgetala na klopi, sključena, ruto pred obrazom.

„Ne plakaj!“ je vzkliknil tiho in je položil roko na njeno ramo: bila je gospa Blanka.

(Dalje prihodnjič.)

Julij Słowacki.

V Švici.

Ob stoletnici pesnikovega rojstva poslovenil Vojeslav Molè.

Ta prevod je posvečen Tebi, Ela!

I.

Odkar izginila kot zlati sen je,
 žge žalost me, polni me hrepenenje;
 ne vem, zakaj s pepelov moja duša
 med angele se vzpeti k njej ne skuša?
 Zakaj ne zleta za neba granico,
 da se spoji s to ljubljeno devico?

II.

V goráh je švicarskih nekje kaskada,
 kjer Aar z vodá blestenjem sinjim pada.
 Poglej opojni blesk nad vodnim hrumom,
 tam vidiš v pari mavrico nad šumom?
 V megláh srebrnih cela se razveša,
 ne vzburi nič je in je nič ne zmeša;
 le včasih jagnje samo snežnobelo
     gre skozi mavrico, na kraj doline
     cvetoče rože trgat in leščine;
 golob, ki vode se mu zahotelo,
 kot da s tem zlatim bleskom se pohvali,
 tam preleti in v blesku se zrcali.
 Tam sem jo vzrl, v ljubavi vzplamenel sem!
 Da je iz mavrice prišla, verjel sem,
 s potoka pen — in verujem do konca;
 tak jasna bila je od žarkov solnca!
 tak je blestela v angelskem sijaju!
 tak je žarela vsa v zenic smehljaju! —
 Ko so oči uzrle las zavoje,
 zaljubile so v njej oči se moje;
 a za tem čutom, ki ljubav ga sluša,
 je šlo srcé, za srcem šla je duša.
 Tak naglo je začel roman brsteti,
 da čez prepad sem hotel k njej zleteti,

ker bal sem se, da kot prikazen pade,
 — še predno duša krikne, iz sna zbudi se —,
 v prepast, v to mavrico, na dno kaskade
 in zgine in ugasne, raztopi se.
 Boječa sanja dušo je zakrila,
 ker že sem ljubil, že je moja bila.
 Tak prvič srečal samo pod obokom,
 pod mavrice sem sinje-jasnim lokom;
 zavel v me dih ljubavi čarujoči,
 obstal pred njo sem in povetil oči . . .

III.

In šel za njo sem čez goré, doline
 in šla sva skupaj v vznožju te lavine,
 kjer sneg kot plosko veslo do človeka
 stopinj, kot velikansk delfin prihaja;
 s srebrnih mu nozdrvi para vstaja,
 a Rhone iz žrela sinjega priteka.
 Še vem . . . tam v jutru sva soparnem bila.
 S šepetom sva dve srni preplašila;
 in kot da vesta o človeški sreči,
 obstali blizu zlati sta, blesteči,
 potópili pogledov bliskavice
 v devojke moje sinje sta zenice;
 v obraz sta zrlí nepremično njeni
 in glava h glavi sta ložili sebi.
 Dejal sem: Zaljubili sta se v tebi!
 Dejal sem . . . Raz zaprti ustni njeni
 smehljaj njen prvi priletel je k meni,
 ah, priletel je, s poti se vrnil je,
 med rože, bisere se v gnezdu skril je;
 a ko ugledal je pogled moj smeli,
 spremenil v rožo ji obraz je beli.
 A veste? Ni tak v srce segajoča
 rdečica cveta svežega poljoča;
 tak ne zadivlja potnika kraljica
 nadalpskih gor, sneženih gor devica,
 ko ji pod solncem rdijo bela lica:
 kot ta rdečica brez sramú in greha,
 rojena na obličju iz nasmeha.

IV.

In bila srečna sva tedaj in sama,
 vozeč se v gorskih jezer blesku sinjem.
 Ne vem, če ladja bila je pod nama,
 ker z duhi skoraj sem začel živeti,
 hoditi po vodáh, skoz vzduh leteti,
 a ona me vodila je povsodi!
 Ah, bila kakor snežni je labodi,
 bilà je jezera kraljica bela;
 léteč je plula — ladja z njo letela,
 za ladjo jasnost se safirna sula,
     za to jasnostjo ribe so hitele,
     iz valov so do nje se kdaj povzpele:
 In s takim spremstvom sva obdana plula,
 smejala v bleskih se krajine sinje.
 Ker bila kakor vodne je boginje:
 golobje so ji vlekli voz, delfini,
 kristalne je palače tam v globini
 in v noči krone mesečne imela . . .
 Z menoj storiti mogla, kar hotela.

V.

Nekoč sem mislil si pol ure cele,
 da v njej se angel božji ne usmeha,
 spovedal sem potem se tega greha —
 O čujte! — V vznožju Tellove kapele
 na kamen prva plaha je skočila,
 in da me ljubi, glasno zgovorila.
 In znova je poslala nad vodó me;
     odrinila čolnič je z grudjo belo . . .
 A jaz — ah, kaj je v meni zagorelo!
 Kaj angeli ponesejo v nebo me?
 Grmeči val me jézera zagrne,
 v usmehih se naročje mi razgrne?
 Kaj taja se srcé kot led razgreti?
 in more duša s krili se povzpeti?
 Kaj v njo je angel stopil poln blestenja?
 Nasmehov polna je in hrepenenja?
 Vsa čuvstva pala so v šumečem letu

na srce, kakor v jati golobice,
 da krila mijejo, pijó solzice
 in čiste razletijo se po nebi . . .
 V tem čoln z menoj poklicala je k sebi.
 In čula jo je ladja, pohitela
 in sama s sinjih vod k njej poletela . . .

VI.

Pod skalno steno in tišino borov
 stoji tišine polna in kolorov
 kapela Tella. Tam je prag nad vali,
 kjer prvikrat izrazi so izdali,
 da v srcih davno se ljubav že krije.
 A pod tem pragom se na vodi vije
 blesk smrek, ki zibljejo se vrh modrine,
 in senca skal; tam zrla sva v globine,
 ko sva izdajala, kaj duša skriva.
 A pod tem pragom val tako se zliva,
 tako se giblje, ziblje, plove, mami,
     da vase dve podobi naju vzal je
 in zbližal ju in zvezal ju z rokami,
     a naju skupen govor le objel je.
 Ah, val, ta val, ta voda blazna, pusta,
 da je celo spojila naju usta,
 a bila s srcem sva samó spojena!
 In polna voda gibanja, pramena
 z blestečim naju krogom je obdala,
 kot angeloma nama zasijala!
 Ko mislim — muči bol me neizmerna.
 O val! neverna voda — in tak verna!

VII.

Nekoč ta angel zlati odpeljal je
 čez jasne loke v jamo me ledeno.
 Tam alabastroví čist jo dan obdal je;
 tam mraz kraljevsko jasno čelo njeno
 in poljske rože z biseri pokril je;
 in ves obok se v solzah raziskril je;
 a v solzah silfi z jasnostjo ogromno
 so v dežju padali na belo, skromno.

Ko je glasneje zaihtela stena,
zagrnila jo je obleka njena
in vse očem zvedavim je zakrila.
Še roke skrižane je položila
na beli grudi vidni, čeprav zakriti ! . .

In stala nepremična je, opojna,
obdajala jo mavrica prosojna.

A jaz takrat začel sem k njej moliti:
Ave Marija!

Kot bela roža, kadar se razvija,
rdečico kaže z grudi razodete,
rdečica vstala je na licu svete;
zamišljeno je glavo odvrnila,
prst na kristalno steno položila
kot ta, ki riše si ime ljubeče,
kot ta, ki misli misli vse blesteče;
in k meni se je obrnila, rekla:
Mordà za to ljubav bom kdaj v dnu pekla,
mordà bom obsojena med prepade,
vsajena med peklá ledene hlade
kot ta posoda z mavrice in zraka . . .

A res je: če se muči jasnost taka
splojena z zlatim solnčnatim sijajem,
ki led mrazi jo v sebi in zabija:
osvobodi ledú se mi z vzdihljajem . . .

Ave Marija!

(Konec prihodnjič.)

E l a.

Jaz sem te čakal s plamenečimi očmi,
kot čaka dan objemov zvezdnate noči,
da v njenih mre poljubih in se z njo spoji.

A prišla si kot strun srebrnih divni zvok,
ki s čudесnim odmevom plove pod obok,
kot morje tajnostno globok, kot raj visok.

A prišla si kot zvezda tihe polnoči
in si vzblestela v mraku mojih temnih dni,
da hrepenenju moje duše konca ni.

Vojeslav Molè.

Prijateljica Lelja.

Iv. Lah.

II.

dgovoril ni nihče. Ležali smo mirno; premišljevali smo njegove besede in pričakovali povesti. Aleksej se je zagledal predse, sklenil roke na kolenih, kakor je bila njegova navada, in po kratkem molku začel povest.

„O dveh ženskah bi mogel govoriti z navdušenimi besedami, samo o dveh, prijateljci. O eni sem slišal in eno sem videl. Ne pravim, da jih ni več na svetu, ki bi bile vredne, da se o njih govori z navdušenjem, ampak o teh dveh vem in o drugih ne vem. Tudi mislim, da ne gre za to, koliko jih je, ampak koliko jih bo. Razumem, kaj vam polni s srdom mlada srca, poznam mraz, ki mori brsteče cvetje. Zastrupljeni ste, zastrupljeni smo vsi. Pa naj pride bajka med nas, bajka, ki je resnica, in naj pregne s pozabljenjem oni svet, katerega sinovi smo. Ako govorimo o delih človeka, treba je pomisliti, koliko je storil sam in koliko je storila druga sila v njem. Ni je sile nad ljubezen, prijateljci, in vprašanje je, kdo vrši vsa velika dela: ali človek ali ljubezen, ali je človek nad silo ali sila nad človekom. Nočem o tem govoriti, ker bi prispel do težkega poglavja. In poleg tega je vprašanje, prijateljci, kaj je dobro in kaj je zlo, in dovolite, da to vprašanje reši povest sama. In morda najdete poleg tega odgovore i na druga zapletena in težka vprašanja, ki motijo danes srca vseh, ki hrepene po višjem človeku in višjem življenju.

Poznam tip ženske, ki bi ga vam zelo lahko predstavil, ko bi stopili na ulico. Je gotova vrsta žensk, ki naredo svoje može zelo srečne. Rekel bi, da je to njih življenski poklic. Srečavate jih povsod in največ, če greste na ples, kajti k plesu so zelo nagnjene. Spoznate jih takoj: lepo zalit obrazček, majhen nosek, oči žive in vesele; roke polne, postave lepe, nekoliko tolste. Sploh vse lepo zalito in polno. To izhaja iz njih neskončne zadovoljnosti. Imajo samo tri velike skrbi: mož, otroci, kuhinja. Gotovo tri velike skrbi, ki jim nadomestujejo vse ideale. Recimo: to so njih ideali in pridenimo takoj: ne nedosežni. Sedaj mislim, da ni treba več praviti o njih,

videli ste jih vsi in vsi ste jih poznali. Iz njih radostnih oči popolnoma jasno sije neprestana misel njih srca: kako srečen bo fant, ki ga bom jaz ljubila. Svetujem vsem, ki jim je njih telesni blagor na mari, da si vzamejo žensko tega tipa. Rodbinska sreča bo velika in veste, kaj se to pravi. Skratka so to dobre žene, skrbne gospodinje, ljubeče matere.“

„O dobrem plemenu mogoče govoriš?“ je rekel Mario.

„Je tudi to velikega pomena za narod, ampak nisem hotel samo o tem govoriti. So to tudi zelo ljubeznive ljubice, žive čaše opojnosti, ampak zakon jim je več nego ljubezen, in to je njih edina čednost in edina napaka. Je to prevladujoči tip in sem vam samo položil kamen, da moremo više.“

Bil sem nekoč v taki družbi, mislim o družbi dam te vrste, na večeru pri neki gospe, ki je vseeno, kako se je imenovala. Vsa družba in ves večer imata samo ta pomen, da sem tam prvič videl prijateljico Leljo.

Zdi se mi, da stoji oseba moje prijateljice tako visoko nad vsem tem, da ne morem začeti takoj z njeno povestjo, kajti marmornega spomenika ne postavljamo na tla, ampak mu damo primerno podlago. Zdi se mi, da je vsa ona mrtva družba samo primeren material za svoj grob, in vse, kar je z njo prinesel čas, je nje nagrobni spomenik. Sedaj razumete morda, zakaj ne morete tja mednjo vi, ljudje življenja. In ker ste ljudje življenja, ne boste stali in jokali nad tem, kar je bilo in kar je umrlo. Prijatelji, iz starih grobov, ki je bila v njih pokopana antika, je vstal novi renesančni Rim. Tako je tudi nam preteklost samo material in grob je nam radost in veselje, kajti nanj bomo postavili veliko soho z napisom: človek. Tak pomen ima vse to, o čemer vam govorim. Stavim piedestal, drugi imenujejo to uvod.

Povabljen sem bil na jourfix. Kako in zakaj, ne vem, menda so takrat pisali o moji umetnosti in je običaj nanesel tako. Pisatelj romantičnih povesti bi to snov primerno porabil, jaz jo preidem. Veste, kaj so jourfixi. Ljubim zelo govoriti z gospodičnami, ki jim je beseda jasen odmev njih čiste, mlade, naravne duše. Sedim rad v družbi, kjer se govore besede, ki so vredne, da se govore. Ne ljubim jourfiksov, kjer se opravljajo ljudje in je prvo in zadnje vprašanje: kako vam ugaja? . . . Šel sem na jourfix, ker sem bil sam, zapuščen. Bili so takrat črni časi in svet okoli mene je bil črn. Bil sem pesimist, sovražil sem svet in ljudi. Delajo to vsi ljudje, ki ne ljubijo in ki niso ljubljeni. Disharmonija je v njih

dušah kakor smrtna bolezen. Ne vem sedaj, ali sem bil med onimi, ki ne ljubijo, ali med onimi, ki niso ljubljeni. Bolan sem bil in zastrupljen, kakor ste danes vi. Ni mogoče drugače, kajti prišel sem bil iz družbe, ki je takrat umirala in je s svojim smrtnim dihom zastrupljala vse življenje, ki je vzkliko v mladih srcih. Danes je zame ona družba mrtva in gnili strup je uničila zdrava priroda. Ali takrat ni bilo tako in iskal sem zdravila, kakor ga išče vsak, ki je bolan in zastrupljen. Zato sem šel na jourfix. Seznanil sem se kmalu z vso družbo; kakor po navadi, so se ljudje predstavljali po imenih. Danes ne vem imen, samo obrazov se spominjam. Kako se to godi, je vam znano. Stopite pred človeka, ki vam je deveta briga, kaj in kako je ž njim na svetu, in mu poveste svoje ime, ali pa pride on k vam, kar je znamenje, da je on vljudnejši od vas. Ako ne pride hitro kdo drugi k človeku, ki je stopil k vam, morate začeti pogovor, sicer ga začne on. „Kako vam ugaja?“ vpraša in odgovoriti morate: „Dobro...“ Pa recimo, forma je potrebna. Treba je oblike vsebini in s tem sem povedal vse: kakršna oblika, taka vsebina.

Ker se je menda takrat pisalo o moji umetnosti, so se dame zanimale zame. In tako je šla ona dolga cesta: Kako vam ugaja?... Morda se je vsem hotelo govoriti nekaj drugega, ampak vse drugo je moralo ostati daleč v nas in le brezmiselne besede so šle iz nas. Nekoč se bodo spomnili ljudje, kako se je zabavala umirajoča družba.

Prišel je program. Mlada pevka, ki je pela, je bila menda edina, ki je bila tisti trenotek resnična, vsi drugi smo bili neresnični. Pela je s čistim čuvstvom, zalivala ji je rdečica obraz in v obeh so ji plavale solze... Nje glas je trepetal in roka se ji je tresla. Razumel sem jo popolnoma tisti trenotek. Pri oknu je slonel mlad gospod in ona ga je ljubila; hotela mu je s pesmijo reči, česar mu ni morda smela nikdar reči z besedami; hotela je tudi reči s pesmijo tako, kakor bi z besedami ne mogla.

Ko je utihnila, so ploskali vsi in vzklikali: Krasno, krasno. Morali so tako vzklikati. Družba, ki je takrat umirala, je vse morala, in zdi se mi, da je od samega moranja umrla. Podal sem roko gospodični, ker me je razveselila nje živa pesem ljubezni. Zdelo se ji je morda, da ji zato čestitam, ker moram, in na vsem njenem obrazu se je videlo, da ne verjame ne ploskanju, ne vzklikom, ne čestitkam, kajti umirajoča družba onih časov je morala tako dolgo lagati, da že sama sebi ni verjela. To je bila nje smrt, smrt laži... Gospodična je odšla k mlademu gospodu in se je ustavila pred njim.

Zganil se je, kakor da se je prebudil iz sanj, in je poljubil nje roko. Videlo se je, da je razumel pesem. Obšlo me je veselo čuvstvo in čudna zadovoljnost.

Dame so sedele po zofah in začele svoj pogovor. Ozrl sem se. Na naslanjaču za menoj je sedela vitka dama v črni obleki. Ne naslikam je vam takoj, ampak počasi bo rasla nje slika pred vami. Poniknila je bila glavo in se zamislila. Morda jo je bila prevzela naravno zapeta pesem. Ko sem se ozrl, je dvignila glavo; blede je bilo nje lice in v očeh se ji je brala boleost. Zagledal sem se v nje oči in za trenotek ji je nasmeh preletel lice.

Prisedel sem.

„Kako vam ugaja?“ je vprašala in v njenem glasu se je poznalo, da je hotela izgovoriti frazo z ironijo.

„Zelo mi ugaja ta naravna pesem.“

„Edino naravno, kar je tu,“ je rekla ona.

Ne bila bi smela tega izgovoriti in prepričan sem, da bi ne bila tega rekla nikomur drugemu. Čutila je, da misliva enako, zato je govorila tako. Za trenotek sva molčala; ona je poniknila glavo, kakor da ji je žal, da je izgovorila besede, ki so bile izgovorjene v trpkosti. Bolna je bila in zastrupljena. V meni se je zgenilo veselje kakor v bolniku, ki začuti, da se vračajo sile.

„Ostanete dolgo tukaj?“ me je vprašala.

„Do konca, gospodična, če ostanete vi.“

Pogledala me je začudeno. „Da, ostanem.“

Razumela sva se. Govorila sva, kakor govore ljudje, ki se šele seznanjajo, a eno sva čutila oba: da si lahko govoriva odkrito...

Prijatelji, ne govorim o zaljubljenih ljudeh, ali nekaj nebeškega je bilo govoriti s to žensko. Oni odkriti pogled, ki je spremljal vsako besedo, izgovorjeno tako iz srca, kakor govori komaj dete, ki ga še niso izpridili ljudje! Iz nje je govorila duša mlada, nežna, čista, a na obrazu bi ji prisodil lahko že polnoletnost... Vidim, prijatelji, da ne pridem nikamor z opisovanjem in da vam ostane neznan nje obraz, če je ne naslika nje povest.

Dame na zofi poleg naju so se združevale in si pripovedovale čudno povest. Čudna je bila vsekakor, kajti čudile so se vse.

„Pomislite,“ je rekla domača gospa, ki se je ustavila pred gospodično in se je videlo, da je hotela prisesti in nekaj povedati. Bila je to gospa v najlepših letih, ki je imela starega moža. Ljubila je umetnost in lepe ljudi; tudi sama je bila še lepa, skoraj vabljliva. Toda rada je pripovedovala vsakdanje stvari in jih vedno ponavljala.

„Govori se tu o neki gospe,“ je rekla, ko je prisedla na fotelj nasproti gospodični. „Ne vem, zakaj se tako čudijo, kajti ženske smo zmožne mnogo trpeti in mnogo odpuščati, nam pa se malo odpusti in mnogo zameri. Pomislite: celo mladost je moža ljubila, žrtvovala mu je vse, ljubezen, premoženje, sebe, in ko sta se vzela, ji je ušel po enem letu z njeno sestrično, in čez dve leti se vrne, uničen, bolan, in ona ga sprejme in mu streže . . . In sedaj je umrl. Ali ste že kdaj slišali kaj takega.“

„Še nikdar,“ je odgovorila gospodična Lelja.

Med tem se je obrnila k nam debela dama, ki je najbolj dobro vedela vso povest, in je rekla: „In pomislite: ta uboga ženska pravi, da je bila najbolj srečna oni dan, ko se je vrnil. In presedela sem ob njegovi postelji, pravi, cele dneve in noči in sem se zjokala od veselja, ko je včasi ves srečen prijel mojo roko in jo poljubljal. Da, slonela sva nekaj, pravi, dolgo drug ob drugem in govorila tako, kakor da hočeva v teh kratkih trenutkih, ki so še ostali, nadomestiti vso srečo dveh let in pozabiti vse, kar je bilo. Oni trenotki, ko se je od daleč bližala smrt, pravi, so bili zanjo nekaj krasnega samo zato, ker se je vrnil in mu je mogla pokazati, kako ga je neprestano ljubila. In on ni nikdar mogel povedati vsega, kar se je bilo zgodilo, kajti govoril je samo: Odpusti, moja draga, odpusti... In zdaj pomislite: ona mu je odpustila in celo plaka sedaj za njim. Ali ste že kdaj slišali? . . .“

„Še nikdar,“ je odgovorila gospodična Lelja.

Iztegnila se je mimo debele dame suha, blede gospa in je rekla: „In pravi, da je ves čas želela samo eno: da bi se vrnil in spoznal. In ko je prišel, je samo eno želela, da bi jo ljubil in jo spoznal. In ko je bil bolan, je samo želela, da bi mogel dolgo čutiti nje ljubezen in spoznal, kako krasno je življenje ljudi, ki se ljubijo. Tako je rekla, tako pravi. Pomislite, če ste že slišali kaj podobnega?“

„Še nikoli,“ je rekla gospodična Lelja.

„In kaj vi sodite?“ je vprašala debela dama.

„Mislim, da je edina velika žena, ki sem doslej o njej slišala,“ je odgovorila gospodična Lelja.

Debela dama se je obrnila proč in domača gospa je odšla k drugim gostom.

„Nikdar bi mu ne odpustila!“ je rekla suha gospa. „Zdravje in življenje je zapravil drugod, in sedaj v boleznih je zopet ona dobra. Ne smel bi mi pred oči . . .“

Dame so se zopet združevale, stikale glave ter govorile o čudni povesti.

Gospodična Lelja je poniknila glavo in se zamislila. Padel bi bil tisti trenotek prednjo in jo molil kakor boginja. Ne zaradi krasote, ampak zaradi besedi, ki jih je bila izgovorila. Tisti trenotek sem dobil to, česar nima danes nihče izmed vas: vero v veliko ženo. Sovražil sem ženske, ker sem videl v njih vedno le majhnega človeka, da, imel sem jih za vzrok vsega propada človekovega. Kajti vse lastnosti, ki najbolj ponižujejo človeka, ima ženska: sebičnost, laž, sovrašтво — kdo bi naštel vse! — Tako sem mislil, do onega trenutka mislil, ker nisem imel vere, ker je nisem mogel imeti, kajti v svojem življenju nisem bil srečal ženske, ki bi se bila mogla imenovati: visoka žena, ženska, ki bi bila sposobna več nego uničevati moža. Pomislite si človeka, ki je imel nesrečen dan in je ves nezadovoljen zaspal in zasanjal. Sanja, grde sanje o črnem propadu, kjer poginja sredi blata, teme, smradu, vseokoli brezno brez rešitve, smrt — in nenadoma se prebudi in se začuti v naročju ljubice: dvoje nebeških oči se mu smehlja, dvoje belih rok ga objemlje, dvoje rdečih ustnic ga pozdravlja s poljubi. Pomislite na to izpremembo in si predstavite, kaj se je bilo zgodilo z menoj. Jaz sem verjel, da more žena ljubiti in da je neskončno velika v tej ljubezni. Verjel sem, ker sem slišal o taki ženi. In verjel sem tem bolj, ker je sedela poleg mene žena, ki sem v njej slutil silo, da je sposobna tako ljubiti. Pomislite na človeka, ki se potaplja ... Rad bi se rešil na breg, a ga odganjajo valovi — naenkrat pridrevi val in ga položi na suho. Hotel sem verjeti, prijateljji, zelo sem hotel verjeti, ko bi bila samo ena prišla in rekla: Ljubim ... A ni prišla, ni rekla in jaz sem se potapljaj od samega studa do žensk, moje sile so razpadale v nič, kajti prazno je bilo življenje, brez namena in brez pomena. In zdaj se je naenkrat izjasnilo pred menoj, v meni, okoli mene. Pomislite, prijateljji, pot, dolgo pot hrepenenja in sanj in ves oni svet, ki je tako neskončno lep — a na svetu niti sledu o tem, vse o tebi je zlagana resnica. Ljubil bi bil, ljubil tako, kakor je sanjala moja duša, a kako bi bil mogel ljubiti nekaj tako nizkega? Prijateljji, hoteti in ne moči, imeti sile in ne smeti, kdo ni prebojeval tega boja? In nekoč sem srečal lepo žensko v življenju; kakor je bila lepa, tako je bila nizka: ali za lepimi očmi pričakuješ lepih misli. In sem ljubil iz obupa, hotel sem si sam napraviti žensko vredno ljubezni. Sile je bilo mnogo; toda prej narediš iz ilovice nebeškega Apolona, nego dvigneš žensko. Bili so to grozni časi, prijateljji; bolan

sem bil, zastrupljen, kakor ste vi danes. In takrat sem naenkrat videl mlado gospodično, ki je pela ljubezen s pesmijo, o ženi sem slišal, ki je ljubila, in poleg sebe sem čutil žensko, zmožno ljubezni.

Sedaj se spominjam onega velikega trenutka; bil je največji trenotek v mojem življenju. Obrnil sem se h gospodični Lelji in jo vprašal: „Mislite, da je ona edina?“

„Ni edina“, je odgovorila, „jaz verujem, da se tudi med nami nahajajo ženske višje vrednosti nego te, ki jih srečujete v vsakdanjem življenju.“

Ni mogla niti slutiti, kako hvaležen sem ji bil za te besede.

„Gospodična, težko je to verovati.“

„Razumem, da je težko. Mislite, da so možje višji?“

„Mislim,“ sem rekel, a verjel nisem sam sebi. Tudi gospodična Lelja je pomenljivo pogledala moj obraz, kakor da se hoče prepričati, če govorim iz prepričanja.

„Ne govorimo o tem,“ je rekla. „Zdi se mi, da je glavna stvar, česar ljudje ne morejo razumeti in čemur se čudijo: vprašanje med ljubeznijo in odpuščanjem. Ali se vam ne zdi?“

„Jaz mislim, da je prvo vprašanje: ali je zmožna ljubiti in ali je vredna ljubezni?“ Iz mene je govoril še stari človek, bolan, zastrupljen . . .

„Ne govorite tako,“ je rekla gospodična Lelja z mirnim, ljubeznivim glasom. „To so dokazale tisočere in tisočere.“

„Zame to ni dokazana stvar. Kajti pred vsem je vprašanje, kaj je ljubezen. Kajti zdi se mi, da ženske imenujejo ljubezen to, kar navadno imenujemo sebičnost.“

Gospodična Lelja me je pogledala z zamišljenimi očmi.

„Vsaka ljubezen je sebična,“ je rekla z negotovostjo.

„Ni res. Vidite, to je, kar nas uničuje, in to je žensko,“ sem trdil jaz odločno.

„Ravnokar ste slišali drug slučaj,“ je rekla gospodična Lelja; „ali o tem se da govoriti. Glavna stvar je glede odpuščanja.“

„In kaj mislite?“

„Mislim, da zelo lahko odpušča, kdor ljubi, da niti ne more drugače, in zdi se mi, da celo nima kaj odpuščati. In da je povest, ki smo jo slišali, sama po sebi razumljiva in ostaja nerazumljiva in čudna le ljudem, ki ne vedo, kaj je ljubezen.“

„Govorite prav, gospodična. Zdi se mi, da je teh ljudi mnogo.“

„In zato je trpko na svetu,“ je rekla gospodična Lelja in žalost je šla prek njenega obraza.

„Da, trpko,“ sem pripomnil poltiho. Gospodična Lelja me je pogledala. Vlažne so bile njene oči.

Molčala sva nekaj časa. Jaz sem čutil, da se je zgodilo z menoj nekaj nenavadnega. Slutil sem naenkrat poleg sebe svet, ki sem po njem tako dolgo hrepenel. Gledal sem vanj, v njem še nisem bil. Radost, ki je obšla moje srce, je bila radost popotnika, ki se bliža utrujen prijetnemu hladu, kjer ga čaka počitek. Bil sem utrujen in čutil sem oni trenotek svojo utrujenost bolj nego kdaj poprej. Novi človek, ki je vstajal v meni, je bil oni mladi človek, ki je bil šel na življenja pot za visokimi cilji in z velikimi silami in je zašel v družbo ter se ga je prijela bolezen zastrupljenost. Zdaj, ko je vstajal, je bil kakor bolnik slaboten. Zdi se mi, da je bilo kakor budeča se pomlad: vedno več potrebuje solnca. Neznana, hrepeneča sila me je vezala ta trenotek na to visoko žensko, ki je prinesla naenkrat toliko izpremembe v moje življenje. Vso svojo rešitev sem videl v njej. Prišlo je vse to tako nenadoma, da mi ni bilo mogoče niti govoriti, kakor sem hotel. Ona je sama spoznala, kaj se godi v meni.

„Jaz,“ je rekla, „imam, kar se ljubezni tiče, svoje nazore. Smatram prijateljstvo med možem in ženo za popolnejše razmerje nego ljubezen, kajti je manj sebično . . . Končno so to samo besede, ki so danes v teh trudnih časih nam manj jasne nego kdaj poprej.“

„Res. Veste, da je pisal Cicero knjigo ‚Lelij‘ ali o prijateljstvu?“

„Da, vem.“

„Spomnil sem se ga zato, ker me spominja vaše ime.“

Nasmehnila se je in dejala: „Veste, da se tudi neka ruska narodna pesem končuje z vzklikom: Lelj . . .“

„Spominjam se, da sem jo slišal.“

„Tudi rimski bog ljubezni se je imenoval tako . . .“

Med tem je prišla gospa in je naju povabila na čaj. Družba se je oživela. Mogoče tudi, da se je le meni tako zdelo. Vsi obrazi okoli so bili prijaznejši; odkritost in dobra volja je sijala iz oči, kjer sem preje čital nizkost in vse druge grde lastnosti. Zavladalo je tako veselje in polotila se me je taka radost, da sem celo z debelo damo mogel govoriti o estetiki.

Z gospodično Leljo sva ostala skupaj ves večer. Ob desetih so se začeli gostje poslavljati. Bilo mi je prezgodaj. Hotel sem, da bi tako ostali vso noč . . . Toda ona je hotela oditi.

Poslovala sva se od družbe in spremil sem jo domov. V svojem življenju nisem hodil srečnejše poti, nego je bila ta. Lelja se mi je zdela kakor uresničene sanje, kot ono hrepenenje, ki je hodilo toliko časa z menoj, a so ga hoteti ubiti ljudje. Bila je lepa zimska noč. Pri vratih sva obstala.

„Ali vas smem jutri obiskati, gospodična Lelja?“

„Lahko,“ je odgovorila s sladkim nasmehom in mi stisnila roko.

(Dalje prihodnjič.)

Hipoteza o lepi duši.

Lepa duša — brez imena
 je kot brez imena — Bog,
 lepa duša je visoka
 bolj kot mavre pestri lok,
 lepa duša je samotna
 kakor vrh gořá megla,
 lepa duša je ponosna
 kakor čudeži neba,
 lepa duša je žareča
 kakor ogenj božjih strel,
 lepa duša — vsa je čista,
 kot so cerkve tihih sel,
 in vesela nepopisno:
 vriska, poje kot cigan,
 uka, zvezdam pleše v slavo
 tarantelo in kankan,
 lepa duša se nam smeje,
 norce brije nam: — Druhal!
 Mene še ob sodnjem dnevu
 sam Gospod ne bo poznal! —

Vladimir Levstik.

Krakovsko gledišče.

Za „Ljub, Zvon“ napisal **Tad. St. Grabowski**. — Iz poljskega rokopisa poslovenil
Vojeslav Molè.

(Dalje.)

Glavni vzrok listopadove vstaje je bilo to, da je car Nikolaj I. kršil in ne samo kršil, ampak tudi brutalno odpravil vse politične pravice in svobode v Poljski kljub temu, da so bile dane in zagotovljene Poljakom s traktatom v letu 1815.; odpravil je dotedanjo, še precej svobodnomiselno vlado svojega prednika in uvel brezobziren, vojaški sistem. Toda ne toliko sam sistem carjeve vlade, kolikor tiranske orgije blaznega despotizma njegovega brata, velikega kneza Konstantina so prisilile poljsko družbo, ki je segla po skrajnih sredstvih.

Takoj ob uvedbi novega vladnega sistema se je že pripravljala narodna akcija, ki naj bi bila oprostila družbo ruske nadvlade. Že poprejšnje tajne in javne organizacije, ki so vzdržavale narodni duh med ljudstvom, širile kulturo, prosveto, humanitarne ideje i. t. d., so dobile sedaj politično barvo in so čimdalje bolj razprostirale mrežo patriotizma po vsem kraju.

Ko je torej v l. 1828. izbruhnila turško-ruska vojna, so sklenili voditelji revolucionarnega gibanja v Poljski, izkoristiti ta trenotek in še enkrat poskusiti, da rešijo narod iz suženjskih vezi. Misel je bila srečna, prišla je o pravem času, rodila se je v najplemenitejših srcih, — a ni bila dovolj pripravljena med ljudstvom in vrhutega ni imela genijalnega vodje, ki bi jo dovolj umel in z njo zavladal nad množicami, hrepenečimi po boju, in ki bi jo mogel energično in po načrtu izvesti.

Neposredno geslo za boj je dal podporočnik grenadirskega polka, Peter Wysocki, učitelj v šoli takozvanih podpraporščakov, ki jih je bilo 300 navdušenih mladeničev. Sporazumel se je z drugimi polki strelcev, saperjev in grenadirjev, z akademično mladino in krogom mladih varšavskih literatov, katerim sta načelovala znana romantična poeta Severin Goszczyński in Ludvik Nabelak, ter je skupno z njimi izzval vstajo dne 29. listopada 1830. l. ob šestih zvečer.

Napadli so Belveder, palačo velikega kneza Konstantina, ki bi ga naj bili ujeli, oziroma ubili. Napad je izvršilo zelo srečno osemnajst mladeničev, in da ni bilo spretnega manevra izdajice Lubowidzkega in žene velikega kneza, Ivane Grudzińskiej, Poljakinje, bi bili zarotniki dobili Konstantina v svoje roke. Istočasno so imeli povstati na dano znamenje (požar pivovarne na varšavskem predmestju) drugi oddelki poljskih vojsk; toda požar je bil preslab, tako da ga v večjem delu mesta niso zapazili ter so mislili, da se napovedana vstaja ni posrečila.

Wysocki je vdrl s svojimi učenci v ulansko vojašnico, a toliko da sam ni bil ujet. Drugi vojaški oddelki so zgrabili za orožje, pa sami niso vedeli, kam naj gredo. Veliko zmešnjave je povzročila tudi temna noč, v kateri se mnogokrat čete iste stranke niso poznale. Sploh ni bilo energične roke, ki bi bila izvedla ves načrt s trdno doslednostjo in hladno krvjo. Prišlo je v zmešnjavi parkrat do tragičnih nesporazumljenj, katerih posledice so bile ali nesrečne nedolžne žrtve (tako so na pr. ubili patrijota Nowickega namesto Rusa Lewickega), ali pa so prezrli ugodno situacijo in izpustili sovraga malodane iz lastnih rok.

Na srečo so si priborili arsenal in naenkrat oborožili s karabini 40.000 mož. To je dalo zarotnikom novega poguma, predvsem pa masi, ki je zrla z bojaznijo in negotovostjo na nevarni napad. Hkratu so tudi aretirali večino ruskih generalov; v sovražni armadi je brez vojskovodij zavladala še večja zmešnjava nego v poljski vojski. Kljub energičnemu trudu Konstantina in njegovih zaveznikov se ni dal več pogasiti plamen vstaje. Za enkrat je bil glavni cilj dosežen — knez Konstantin se je z rusko vojsko umaknil iz Varšave. To je bil prvi pravi triumf poljske navdušene mladine.

A vstaši niso imeli energičnega vodje, čeravno je pravzaprav takšen človek živel med njimi.

Bil je to general Józef Chłopicki, vojak še v vojski nekdanje poljske ljudovlade (1787), bojevnik iz kmečke Kościaszkove armade (1794), tovariš sreče in nesreče napoleonskih legijonov, junak v španskih soteskah (1808), soudeležnik nesrečnega pohoda na Smolensk in Moskvo (1812) in slednjič divizijski general poljskih vojsk v „obnovljenem“ poljskem kraljestvu; tega mesta pa ni zavzemal dolgo, ker se je ostro sprl s knezom Konstantinom.

Takšen vojskovodja, ki se je šolal v šoli Kościnszka, Dąbrowskega, Lefebreja, Napoleona, je bil gotovo najbolj poklican v to, da vodi vso akcijo vstaje. In res ga je hotelo soglasno imeti splošno

mnenje za vojskovodjo. Prosili so ga, rotili, sramotili, grozili mu — ni dosti pomagalo. Ponosni napoleonski vojak je videl bolj krvave boje in blaznejše navdušenje in je vedel, da vstaja ne more vzdržati sile in navdušenja v narodu, da preplavijo zemljo nove ruske armade in pogase že samo s svojo maso slamnate ognje najplemenitejših navdušencev. Morda je obupal o možnosti zmage . . . Izginil je ravno pred izbruhom vstaje, ko so ga iskali po vsej Varšavi; preoblečen se je zabaval v gledišču, ko je na Belvederu že začela teči kri.

Pozneje je celo mislil, da se z Rusijo vsa zadeva poravna mirnim potom, če le car vrne ustavno svobodo in politično samostalnost Poljske. V tem zmislu je hotel delovati tudi tedaj, ko so ga imenovali za diktatorja.

A žalibog se tudi tedaj ni mogel iznebiti usodne nezaupnosti, s katero je zrl na vstajo. In ves narod je vendar tako zelo verjel vanj, mu tako brezmejno zaupal, videl rešitev samo v njegovi roki, ko mu je izročil diktaturo. Ta mož bi bil edini mogel tedaj dati narodu lepšo usodo. A dvom se mu je bil vgrizel v dušo, in čeprav je sprejel načelno vodstvo, je delal le polovično. Bojeval je boj brez upa zmage. Slednjič je odložil diktaturo, a ko je še enkrat stal na čelu poljskih vojsk in je moral pri Grochovu ranjen oditi z bojišča, so začeli dvomiti o zmagi tudi ti, ki že prej niso dvomili, ker so videli v njem svoje zadnje nade. —

Načelna mesta v vladi in armadi so neprestano menjavala svoje predstavitelje. Po nesrečni bitki pri Ostrolenki se je polastila potrtoost vsega naroda, v vladajočih krogih pa je nastal popoln razdor med stranko konservativistov kneza Adama Czartoryskega in revolucionistov J. Lelevela.

Prišlo je do obleganja Varšave. Kljub temu, da so hrabro in zmagovito branili reduto vojak-poet Sowiński, Ordon in Bem, je izgubila vlada vero v zmago in je vsled strahopetnosti varšavskega gubernatorja Krukowieckega podpirala kapitulacijo.

V stolici Poljske je iznova zagospodovala ruska armada, reakcija pa se je, kakor je bilo pričakovati, ponovila z podvojeno silo. Bil je to že začetek zadnjega, nepreklicnega konca samostalnosti Poljske. —

Toliko o preteklosti iz zgodovine. — Sedaj pa pogledjmo, kako je pojmoval ta junaški trenotek v zgodovini poljskega naroda Wyspiański in kako ga je osvetlil z žarki svoje poezije.

Wyspiański je natančno preštudiral zgodovino listopadove vstaje, tako da je verno ilustroval v najmanjših posameznostih zgodovinski trenotek, značaj dobe in ustroj vse družbe, ne da bi bil obremenil svoje delo s historičnimi malenkostmi. A napolnil ga je z nečim drugim. Hotel je predočiti z vso potrebno silo ta trenotek naše zgodovine, ki ga dandanes pogosteje in več kritikujejo, nego pa razumejo njegovo moč in junaško vzvišenost, hotel jo je izraziti z vso močjo navdahnjenja in resnobo poezije, z vso častjo in spoštovanjem, ki ga je gojil za ta del zgodovine, v dramatični obliki in je zato vpletel vanj simboliko in klasičen patos kot dva činitelja, ki se najbolj prikladata vzvišenosti prometejskega momenta v zgodovini poljskega naroda.

Kakor sem že poudarjal, igra pri Wyspiańskem drama in sploh klasični svet veliko vlogo. Od časa, ko se je prvikrat v njej odzval, je klasičnost vtisnila poeziji Wyspiańskega pečat vedno izredne resnobe nastroja, globokih misli, tragičnega akcenta.

S tem činiteljem je hotel — sicer ne prvikrat (primerjaj njegovo „Odrešenje“ in „Achilleis“, „Akropolis“ i. t. d.) — povečati silo dramatičnih slik, dvigniti oder in gledalce na višino klasične drame, katere bistvo je skoraj v obliki „pathos“ in „Ananke“ v vsebini.

Tako uvaja Wyspiański v „Listopadovo noč“ poleg realnega sveta cel nekako drug svet, svet nadčuvstveni, svet božanstev in skrivnostnih sil iz grške mitologije, ki niso toliko v dekoracijo, kot pa tolmači sile zgodovinskega trenotka, čuvstev, navdihnjenj in zanosov, junaštva in podlosti, bliskavic sreče in gromov nesreče v resnični drami.

Wyspiański je hotel, da gane občinstvo do dna duše, in to je popolnoma dosegel v nekaterih prizorih svojega dela. Na diven način je znal tu spojiti dva mogočna motiva naše poezije: zgodovinsko-narodni in klasični. Ideja junaštva, prometejskega žrtvovanja je bila tu ozadje, na katerem sta se srečala popolnoma skladno oba motiva, povečujoč skupno splošno dramatično silo dela, vtisk skrivnostnega fatuma, ki odloča o usodi narodov.

Vendar pa ni Wyspiański povsod dosegel te višine umetniške popolnosti in skladne enotnosti v spajanju obeh motivov. Nekateri prizori so tako divno enotni in zrasli iz enega diha poezije, da sploh ni čutiti različnega pokolenja teh dveh svetov: realnega in nadčuvstvenega. Oba se vežeta tako logično kakor vzrok in posledica, kakor lepota telesa z lepoto duše.

Nekateri prizori pa niso nič drugega kot prva skica pesnikove misli. Klasični motiv prevladuje pod vplivom razmišljanj o bistvu in dalekosežnosti historičnega trenutka. V njegovih postavah na koturnih in v visokih besedah se izraža praznični nastroj poetove stvarjajoče duše, toda nejasno, megleno, tonoč v oblakih simbolike in mističnega pojmovanja duševnih sil, ki vladajo realni svet.

Prizori te vrste so znatno slabši. V grmadenju mitoloških postav, v slikah, prepojenih s poezijo, a hkratu tudi s preobilo simboliko, dekorativnostjo in patosom se izgublja vodilna ideja, slabi sila navdihnjenja, dramatični razvoj igre, tako krasno začet takoj v prvem prizoru „Listopadove noči“.

Ko si natančneje ogledamo to delo, spoznamo vse čare njegove poezije, strast in plameneči zanos čuvstva, hkratu pa tudi njegove konstruktivne hibe.

Prava nesreča za „Listopadovo noč“ je, da Wyspiański ni dočkal njene predstave na odru; gotovo bi bil zlasti v drugi polovici umotvora marsikaj izpremenil v korist celote.

Treba je pa tudi vedeti, kako je Wyspiański tvoril svoje drame. Tvoril jih je od začetka na odru. Tako se je vživel v vse tajnosti dramatične umetnosti, da so, še predno je napisal tekst in besede za svoje junake, že živele v njegovi bujni fantaziji postave in dramatične situacije, ki postajajo plastične, silne in polne življenja šele v hipu, ko se pojavijo na odru. To je čarodejska moč, a mnogokrat tudi tragizem kreacij Wyspiańskega. Zato njegova dela pri čitanju prav pogosto ne napravijo nobenega vtiska; to nikakor niso „Lesedramen“, to so scenske drame par excellence in samo za oder napisane. Razume lahko dramo Wyspiańskega samo oni, ki je videl že več njegovih stvari v gledišču, tedaj ožive poetično bajni, a v knjigi sami mrtvi prizori in postave.

Mnogokrat pa je preživahna poetova domišljija zletela v svojem zanosu za meje današnje dramatične tehnike — vsaj na poljskih odrih — in ustvarila slike in kreacije, ki jih sploh ni bilo mogoče z isto silo, isto hitrostjo in z odpovednim vedenjem idealizovanega značaja predstaviti na odru. Tedaj pomagajo scenska tehnika, umetno izmišljeni efekti, muzično-slikarski aparat, moteč artiste, ki se ne gibljejo svobodno v popolnoma jim novem svetu; in vse to sili včasih v dramah Wyspiańskega — proti intenciji avtorja in režiserja — v ospredje, izpreminjajoč se iz „pomožnih sredstev“ v umetnosti malodane v njeno bistvo.

Da torej nekatera dela, ali bolje, nekateri njegovi dramatični fragmenti na odru niso uspeli, niso toliko krivi nedostatki harmonije v kompoziciji in prevelika zmes fabulnih motivov, kolikor premalo brzdana fantazija, ki išče za svoje misli novih sredstev in novih oblik umetniške ekspresije, pri čemer dostikrat prestopi meje sil dramatične tehnike.

To je vzrok, da „Legion“ še dozdaj ni uzrl glediških kulis, da jih „Achilleis“ in „Akropolis“ tudi še ne ućakata tako kmalu, da so se dosedaj vsi poizkusi z „Legendo“ izjalovili, da je slednjič tudi „Listopadova noć“ doćakala svojo uprizoritev šele ob prvi obletnici smrti svojega mojstra.

Vse to so dela bodoćnosti, stremeća iz okvira današnjega življenskega in umetniškega naziranja, zato tudi vzbujajo tako zelo nasprotujoće si glasove zadivljenja in vdane ćasti ter protesta in nerazumevanja.

In sedaj, ko smo na vse to opozorjeni, lahko pristopimo k „Listopadovi noći“ s spoštovanjem v srcu za genialne poetove misli in navdihnjenja, s kritično sodbo v oceni posameznih prizorov, a tudi z razumevanjem nedostatkov scenskega okvira, ki danes še ne more zadošćati mogoćnim poletom mojstrove domišljije.

(Dalje prihodnjić.)

Ali še pomniš?

Ali še pomniš one večere,
Anica moja,
polne ljubezni, polne v nas vere,
polne pokoja?

Gori na oknu kot golobica
ti si slonela,
oko plamteće, kakor kri lica
v mraku so rdela.

Kakor paž zvesti v noći pri vratih
tebe sem čakal —
kdaj se poljubi zarji prezlati
priti iz mraka . . .

Petruška.

Povest Ivana Polaja.

Podlimbarski.

(Dalje.)

18.

Ibinin odhod me je razburil, ker nisem mogel misliti, da bi bila odšla prostovoljno, da bi bila zbežala pred menoj zaradi natolcevanj zavistnih ljudi. Po drugi strani sem si dejal: ako so jo prisilili, bi se bila vsaj pismeno lahko poslovila od mene, ko me ni bila

videla ves dan. Odšla je brez slovesa, to pomeni, da so med nama potrgane vse vezi. Pri vsakdanjem občevanju se je bila moja duša vsekakor nalezla neke strasti do nje in te nisem mogel kar na mah zatreti. Razum nima srca tako v oblasti kakor jezdec konja, da bi je tiral semintja, in mnogokrat je ravnodušnost, ki jo kažemo svetu, zelo bleda. Od vsakega globokejšega občutka ostane v duši še nekaj, kar nas ga še dolgo spominja, čeprav se protivimo takšnim spominom. Vrhutega bi me bilo mikalo, videti Albino v odporu proti njeni okolici, ker takšen dramatski boj laska človeku, ako se bije njemu na ljubo.

V družbo sem le malo še zahajal. Če nisem jezdil k vnanjim četam, sem šel v okolico na izprehod. Poprej se nisem nikdar dal prepeljati čez Moravo na slovaška tla, zdaj sem zahajal tja, ker že se mi je začelo v neki očarljivi zarji svitati moje preteklo življenje na Ogrskem. Zvečer sem se včasi po cele ure izprehajal v temi pred pošto. Poprej sem si marsikdaj domišljjal, da me gledajo Moravanci in vsi vojaki, kapetan, zdravnik, vsi doli do Žemličke z začudenimi očmi, kakor bi bili vsi nekaj pričakovali od mene, a zdaj sem čutil, kako silno sem se osmešil pred njimi in da se vsi radujejo ob mojem položaju in kako nepotreben človek sem postal v tem kraju.

Na pošto sem hodil zopet samo dopoldne in šele ob devetih, da ne bi videl Žerjava. Mrak in razdraženost, ki sta ležala na mojem licu, je dobro opazila gospa poštarica. Skrb se je izražala na njenem obrazu; to so pričale njene pridvignjene obrvi, od katerih so se razpoložile nelepe poteze po čelu.

Tretje jutro po Albininem odhodu mi je javil Žemlička, ko je bil prišel s pošte, da želi gospa poštarica govoriti z menoj. Z mislijo na Albino sem se odpravil do nje. Gospodična odpraviteljica me je pogledala skozi svoj lornjet pazno kakor še nikoli in zdelo se mi je, da se mi roga: Hoho, opekeli si se, prijatelj! Gospa je pri svoji mizi preobračala drobno pismo ter čitala iz njega. Ob mojem vstopu je vstala ter mi s prijaznim usmevom odprla vratca, skozi katera sem tolikrat videl k njej prihajati Žerjava. Peljala me je po precej temni sobi v tisti salon, kjer me je sprejela prvi dan po mojem prihodu v Moravan. Z roko, ki še ni odložila pisma, mi je pokazala na divan. Sedel sem na fotelj, ona na divan.

„Prosila sem vas k sebi, da se opravičim,“ je izpregovorila laskavo, in jaz sem dvignil oči, da bi bolje razumel. „To se pravi,“ je nadaljevala z najmehkejšim glasom, „pojasniti vam moram, zakaj je odšla Albina. Saj to veste, da je ni več doma.“

„Zvedel sem, milostiva.“ V mojem glasu je zvenela bolelost.

„Ne mislite, gospod Polaj, da sem jo poslala zaradi vas proč. Res se mi je zdelo neprijetno, da so ljudje vajine sestanke sodili po svoje. Pa tista otroška demonstracija ni bila edini povod, da je morala na Dunaj.“

„Torej vzrok je pa le bila.“ Ker je gospa skraja rekla, da Albine ni poslala zaradi mene proč, sem se spomnil stare resnice, da ženska in logika nikoli ne prideta skupaj.

„Seveda je bilo neprijetno, ko so mi otroci prihrumeli pred hišo.“

Bistro sem pogledal Žerjavovo prijateljico: „Jaz bi prej rekel, da je bila demonstracija delo nekoga, ki me ne mara in bi vam bil lahko prizanesel z neprijetnostjo,“ sem rekel veselo, da bi polagoma od bolesti prešel k ravnodušnosti, s katero se čuvstvom in mislim najuspešneje brani na dan.

Prišla je nekoliko v zadrego. „O, to ne, to se pa motite. Veste, Moravan je majčkeno mesto in malomestni so tu ljudje, njih nazori, njih misli in vse njih življenje. Vsi se poznamo od konca do kraja. Pa tudi moralni so ti ljudje, vsaj na videz, pa niso mogli izpregledati nedolžne šale, ki sta jo uganjala z Albino. Na krivi poti ste, če sumničite koga zavrattnega dela.“

„Nekateri človek živi in uspeva samo ob zavrattnem delu,“ sem hladno odgovoril z javno grožnjo proti nekemu, ki ji je bil mil in drag. Zakaj domislil sem se bil, da sem poklican v poset v prvi vrsti zaradi Žerjava. Moj glas in skrb za ljubljenega človeka sta jo preplašila in za hip je legla tiha bolelost na njeno lice. Brž pa

se je spomnila, da je oduren njen obraz, in popravila ga je z veselo nasmešljivostjo.

„Oprostite, gospod Polaj — ali sta imela z mojo pastorko kakšne resne namene in načrte?“ je vprašala, smejoč se.

„Vse je bila gola šala, kakor ste, milostiva, baš kar omenili.“

„Poznam njeno srce, da se ne vneme tako hitro, in zato nisem imela skrbi. Čudila pa sem se, da se je toliko zavzela za vas, ko dosedaj ni hotela poznati moškega. Ali veste, da je imela že snubca, ko je izpolnila jedva šestnajsto leto?“

Kakor odsoten sem strmel preko nje v papigo, ki je kljuvala v oreh. Gospenje pripovedovanje me ni zanimalo in želel sem si ven iz tega našopirjenega salona. Gnala me je ven misel, da tu sem zahajata zvečer Žerjav in Klic proizvajati koncerte.

„Tokrat se je zasmejala in odločno je odrekla. Prenedolžna je še in prenaivna, da bi resno mislila o takšnih stvareh, zato se nič nisem menila za njeno ljubovanje. To njeno čuvstvo se mi je zdelo le začasno, ki mine in zaraste pod drugimi čuvstvi.“

„Za poštno mizo pri poslu.“

„Da, pri Albini je tako in pri moških je tudi tako.“

„Vselej ni,“ sem odgovoril skoraj surovo, spominjaje se Bala.

„Res . . . ni vselej . . . to vem, in po pravici rečeno . . . sama sem izkušala,“ je odgovorila v težkih spominih. Pa pri njej se je resnost hitro prelila v nasmešljivo veselost, kar je po mojem mnenju velelastnost strastnih in površno sodečih žensk.

„Moški ste praktični, neodvratno stremite za ciljem, ki stoji pred vami,“ je rekla smejoč se, kakor bi mi očitala, kar mi obenem odpušča.

„Oh, nekateri je dobičkaželjen do brezobzirnosti, ali kdor trdno stoji, naj gleda, da ne pade. Nič manj praktične so ženske. Tisoč dokazov —“

Poštaričino lice je zažarelo. „Treba je, da smo takšne, ker trd je boj za življenje. Tudi Albina je praktična deklica, ker misli le o svojih poštnih poslih. V tem je prava hči svojega očeta. Baš sem prejela ta list od nje, ki mi javlja, da je srečno prišla na Dunaj in je z vsem zadovoljna.“ V zavesti, da ima lepo roko, je koketno trkala s pismom ob mizo. „S kakšnim veseljem je šla na Dunaj k stricu, ki je bil izposloval dovoljenje, da se sme v uradu vaditi brzojavnih poslov! Zelo jo bom potrebovala, ker jeseni dobimo brzojav v hišo.“

„Čestitam,“ sem odgovoril zamolklo ter vstal.

Tudi ona je vstala in stopila k meni. V omamljivem, kovarnem smehu so se svetili njeni zobje in njena zapeljiva roka se je doteknila moje.

„Posedite še! Nikoli niste prišli k meni na razgovor in še ženili bi se bili kmalu pri nas. Danes vas ne izpustim izlepa.“

Ljubeznivo proseče so zrle njene žareče oči v moje. Njen igravi glas me je premogel. Zopet sva sedla.

Skraja mi je razložila, kako si misli uravnati svoje posle, kadar dobi brzoglav. „Skoraj pride tudi telefon in pomislite — dolgo ne potraja, da dobi Moravan tudi finančno stražo proti Ogrski.“ Potem je prešla k prejšnjemu predmetu. „No, veseli me, da vam Albinin odhod ne tare preveč srca. Škoda bi bilo za vas, ko bi se vas polotil obup.“ Da bi ublažila lahkomišelnih besede, se mi je približala: sklonila se je naprej, se oprla ob okrogla komolca, ki sta gledala iz čipkastih rokavov, ter skrižala roki na mizi.

„To je samo epizoda v mojem življenju — brez pomena. Ni vredno govoriti o njej. Takšnih epizod sem doživel že nekaj in prenesel sem jih izlahka.“ Z živahnostjo sem hotel pokazati skrajno ravnodušnost, zato sem govoril nezmisel.

„Razumem vas. Vaše kočujoče življenje rodi kočujoče duše. Danes tukaj, jutri tam — kaj ne?“ Vprašujoč me je pogledala, položivši sklenjene roke na razgreto lice kraj desnega očesa.

To vprašanje se mi je zdelo lokavo, stavljeno zato, da bi se spotaknil. Moje razpoloženje je bilo toliko ravnodušno, da sem se do kraja uživel v vlogo izžitega Don Juana ter rekel: „Nu da, ljubil sem že tuintam. Takšna je bila moja usoda: uril in buril sem par tednov svoje ljubezenske občutke, in predno je prišlo dolgočasje, sem odšel.“

Gospa je izpregledala mojo namero. Zvijahno se mi je posmejala. „Vi se delate slabšega, nego ste v resnici. Na vas ni videti nič donjuanskega. Moder in resen mož se mi zdite, zelo mi ugajate, no, ozlovoljeni ste nekoliko. Ljudje vašega značaja so srečni, tudi vas dohiti še velika sreča.“

Siloma sem se posmejal, ker sem se spomnil, da mi je tudi Albina obetala lepo prihodnost. Površni ljudje, ki bivajo pod eno streho, se radi posnemajo v besedah.

„Vi se smejete, gospod Polaj, in jaz sem odkritosrčna z vami, a tak vi niste z menoj.“ Izza sklenjenih rok je mameče zrla vame.

„Smejem se toliki sreči, ki bi lahko bila, pa je ni.“

Kakor bi bila utrujena, je iztegnila roke po mizi proti meni. „Ko bi na drobno poznali naše rodbinske razmere, bi razumeli, da z Albino nisem mogla ravnati drugače. So zapletki, o katerih kaj veste ali pa nič. In če veste, sodite nas milo in po razmerah, s človeškega, ne z nebeškega stališča. Žal, da človek ni vselej gospodar svoje volje.“

„Tudi jaz razumem in obžalujem, da so človeku tisočaki gospodarji. In še na drugih stvareh lepé naše želje,“ sem govoril nevljudno in brezobzirno. „Da imam tisočake!“ sem popravil.

Zresnilo se ji je lice, pritegnila je roke k prsim, čuteč se zadeto. „Iz vaših besed posnemam, da veste, kako živimo v Moravanu. Hvala Bogu in ljudem, ki vse razneso, kajti če bi tega ne bilo, bi vam morala jaz pojasniti naš položaj, ker nikakor nočem, da zapustite ozlovoljeni mojo hišo. Naše razmere se lahko izpremene in tako obrnejo, da vas bomo še klicali v hišo. Iz tega, kar ste slišali o nas, pač lahko sklepate, kako smo navezani na tujo voljo, ali kakor vi pravite — na denar. Vsak je nanj navezan.“

„O, da sem gospodar svoje volje!“

„Vi bi nas rešili našega nadučitelja, tako ga sovražite. Pa ne bodite takšni! Energija je lepa čednost, kjer se prevrže v maščevalnost, nima naših simpatij. Gospoda nadučitelj in Klic sta imela kot Albinina učitelja pač nekako pravico do nadzorstva pri njej, katero sta opravljala tako strogo, da sem ju oštela zato. Ali Albina ni pričina vaših nasprotij, nasprotja so nastala zaradi različnega pričanja in različnega značaja.“

„Oprostite, milostiva, naša nasprotja poravnamo mi moški — kolikor in kadar bo mogoče.“

„Tudi zato sem vas prosila k sebi. Prvič sem vas prosila k sebi, da opravičim Albinin odhod, ker mi piše, da sama to želi. Šla bi bila na Dunaj, čeprav bi vas ne bila nikdar poznala. Potreba je nastala takšna za našo pošto, kakor sem vam že poprej povedala. Drugič — vas prosim, da odpustite Žerjavu. Ne vem, on se je kazal vedno tako miroljubnega —“

„Oprostite, milostiva, da vam sežem v besedo. Vsa čast gospici Albini, da vas je tako hitro ubogala, in mojo iskreno zahvalo ji sporočite za to, da se je tudi na Dunaju spomnila mene in želi svoj odhod opravičiti meni, ki sem tukaj nastanjen na odpoved in tuj človek. Zelo sem ji hvaležen za njeno prijateljstvo, ki mi je pregnalo nekaj dolgočasnih ur in me spravilo v tisto razpoloženje, kjer stopijo v ozadje naše vsakdanje skrbi in bridkosti. Takšno pri-

jateljstvo vedno rad uživam; zdi se mi podobno lepo naslikani glavi našega zveličarja: plemenit obraz gleda s predobrimi očmi name in na rdečih ustnicah sedi sočutje in ljubezen: odrešenje čutim v sebi in nič ne vidim bodoče trnjeve krone, ki se ovija okoli božje glave.“ Te stavke sem govoril hitro, kakor bi bil pripravljen nanje in bi se jih bil poprej skrbno naučil na pamet, ker izkušen človek ima vedno na razpolago svojo zakladnico gladkih besedi, s katerimi vara sebe in druge.

Poštarica me je zvesto poslušala. „Takšno prijateljstvo je pol življenja,“ je vzdihnila.

„Pač, pač, milostiva!“

„Ostanite nam prijatelj! Želela bi, da se nas spominjate brez gorjupe misli, kadar vas ne bo več tu.“

„Da, zabriše se sčasoma spomin na neprijetnosti, na trnjevo krono in le prijetno obličje nam sveti iz preteklosti. No, kar se tiče vaše druge prošnje, milostiva — naj odpustim Žerjavu njegovo podlo ravnanje, imam tudi jaz prošnjo do vas. Vživi naj se vaša misel v moj položaj. Kako sem se osmešil v tem Moravanu —“

„Kranjce imam rada. Ponosni ljudje so to, ki vzrastejo, ako se jim godi krivica, pa so tudi dobri in miroljubni.“ In tisto pridurjeno oko je tako vablivo in lokavo mežikalo vame.

„To smo povečini, le predobri in premirni smo. In res, kakor ste sami pripomnili — včasih pa le zavre naša kri in takrat postanemo strastni.“

„Tako je prav. Strasten mora biti moški, strasten v nekaterih stvareh in do neke meje.“ Položila je roke na mizo ter jih iztegnila skoraj do mene.

„Svojo čast branimo do konca. Gospici Albini nimam ničesar odpustiti. Smatram jo za nedolžno otroško bitje, ki pač včasih zasanja o občutkih, gibajočih srce, pa mu ti občutki kmalu zdrse po gladki površini in se izgube nekam v nezavestnost. Ravнала je, kakor se spodobi vsaki ženski nasproti lahkomiselnemu človeku, ki nima resnih namer, ker noče doživeti razočaranja. Glejte, milostiva — takšni galantni dogodki, o katerih vem, da se mi jih ni treba bati, ker ne trajajo predolgo, mi gredo k srcu. Kakšno kratko ljubkovanje s prikupljivo žensko, katere preteklosti ne poznam in se prihodnosti ne bojim, to je stvar, ki je takorekoč po mojem okusu, me zanima in ima v sebi veliko higijensko ceno, kakor pravi naš zdravnik.“

Molče mi je podala roko čez mizo, ne vem, ali v zahvalo za moje lahkomiselné nazore ali v slovo. Njeno lice je gorelo, njene

oči so govorile o stvareh, o katerih nisem mislil. Potresel sem to lepo roko in vstal. Zdelo se mi je skrajni čas, da zapustim to dobro damo.

„Pa bi tudi gospodu nadučitelju odpustili!“ je zamolednila z igravo prosečim glasom.

„Z Žerjavom sva prišla daleč, daleč narazen. Ne pravim zaradi Albine — tu je odločilna vaša in njena volja, ampak zaradi različnosti značajev. Jaz hočem živeti do konca dni svojemu idealu, čeprav ta ne živi človeka; on se posmehuje mojemu idealu in visok se mu zdi le oni, ki prinese plačo, tisočake in odlikovanja. Najinih nazorov ni mogoče združiti na eno točko, kakor ni mogoče brez tuje primesi zmešati vode in olja. To ni v najini naravi. Le predobro sem spoznal, da je v njegovem srcu sovraštvo do mene; in v mojem ostane zaničevanje do njega.“

Temna, nelepa senca je pokrivala njen obraz, ko sem se poslavljajal. Odhajal sem prepričan, da me je poklicala k sebi v slepi ljubezni in v strah za Žerjava.

O delavec Bal, poštenjak od nog do glave, pogubiš se, ako res še ljubiš takšno žensko!

19.

„Kdo pa je to? Ali vidim prav ali ne? Poglejte, gospod Prohazka! Ni li to Tegl? I kaj pa da je.“ Tako sem govoril neko popoldne po kosilu, gledajoč skozi okno gostilne na ulico, kjer je mlad, elegantno opravljen človek plačeval vozniku, ki je bil baš kar ustavljen pred hišo.

„O, saj pride k nam! Pri materi ne mara stanovati,“ je odgovoril Prohazka tiho-skrivnostno.

Par trenutkov pozneje sva se stara prijatelja prisrčno pozdravila. „Na Dunaju sem slišal, kaj in kako je s teboj,“ je govoril Tegl. „Menil sem, da si že častnik kje daleč v Galiciji, no, tvoji dunajski tovariši so mi pravili, da si še vedno pri polku v Moravanu. In tudi Zaruba je tu nekje v okolici. Škoda, da ne moremo niti enega večera skupaj preživeti.“

„Kaj tako brzo odideš?“

„Moj poset je kratek. Opravim v pol ure in nazaj pohitim na Češko.“ Z izrazom utrujenosti, skrbi in prikrite nezadovoljnosti je pogledal na gostilničarja, ki se je na mah navzel skrbi ter kimal, češ: vem, kakšne sitnosti so privedle gospoda semkaj. „Pa dovoli, da se umijem in preoblečem — ves sem se spotil v tej pekoči

vročini — potem prisedem k tebi, ljubi moj Polaj.“ Tegl je govoril hitro in razdraženost je zvenela iz njegovih besed. Obrnil se je h gostilničarju. „Gospod Prohazka, za danes popoldne vas prosim tiste sobe, kjer sem bival lani pri vas. Samo za danes popoldne.“ —

„Mater poštarico je prišel obdelovat in svarit, naj se ne moži več,“ mi je šepetal Prohazka, ko je bila njegova žena odpeljala gosta v gornjo sobo.

Kimal sem z glavo, misleč o zapletenem položaju na pošti. „Težko mu bo pregovoriti mojo gospodinjo, da pusti nadučitelja.“

„Težko. Pa Tegl ima prav. Veste, je dosti denarja in hiša je, kjer stanujete vi. Ta bi po njeni smrti, ako ostane vdova, pripadla njemu. Fant je prebrisan in noče vsega tega prepustiti nadučitelju.“ Pritrdil sem v mislih in na glas, da pameten fant vsega tega ne more prepustiti tujcu in da bi tudi jaz v takšnem slučaju ne ostal do matere rahločuten in proti vsiljivemu tujcu ravnodušen.

„Radoveden sem, ali pride popoldne mati k njemu, to je sem k nam, ali pojde on k njej na pošto. Lani, kmalu po smrti starega Brunerja je bil tukaj, pa ni hotel nič k njej, zarad nadučitelja in Klica ni hotel. Mater je poklical sem v gostilno in naša dekla je vse slišala, kako sta se prepirala gori v sobi. Izlepa se ne odpove nadučitelju. Takšna ženska!“ Prohazka je z ročno kretnjo pokazal, da je poštarice še po vseh straneh dosti. „In tudi Bal bo nemara nagajal.“

„Bala zapro, pa bo. On nima pravice se vtikati v te stvari.“

„Pravice nima, ali srce ne vprašuje po pravici. To to!“

Mene vse to že ni nič zanimalo. Že je bil prišel škadronu ukaz, da se preseli 1. malega srpana v drugo postojanko onkraj Donave, in bili smo že v drugi polovici rožnika.

Kmalu je prisedel Tegl k meni. Kakor je kričala elegantnost z njegove obleke, tako je sijala močnatost in se je odbijalo sveže zdravje z njegovega obraza. Takšen ni bil, ko se je pred tremi leti poslovil od mene. Šibkejši je bil takrat po postavi in v vedenju mladeniški, skoraj otroški in nedoločljiv smeh, brezskrben in brez zavesten je igral na njegovem mladostnem obrazu, naj je bil kaznovan ali — no, pohvaljen pri vojakih ni bil nikdar. Čez tisti smehlaj je legla lahna rdečica, prilita iz duševne bolesti, ki se je borila s samozatajevanjem; pod njim je skrival vse premlevajoče globoke misli. Tako ume izobražen človek prikrivati onemoglo samozavest, ki pravi: vse vem, vse znam, vse vidim, ali pomagati ne morem.

O resnih stvareh je izpregovoril: kako se je učil po končani vojaški službi na trgovski akademiji na Dunaju, kako je dobil potem

po priporočilih lepo službo v veletrgovini za platno na severnem Češkem, kako je po tej strani povsem zadovoljen in nič ne obžaluje, da je zapustil vojaški stan, kjer se človek le enostranski izobrazil in tako izobražen iztežka kdaj sleče privajeno suktnjo. Vmes je vpletaval vprašanja po nekdanjih tovariših, katerih ni našel na Dunaju, obžaloval, da ne more posetiti 'vicekralja češkega'. O naših veselih in neveselih urah na Ogrskem ni izpregovoril. Kot praktičen človek, ki si je že začrtal svojo trdno pot, se ni spuščal v pusta razmišljanja o preteklih dneh; vse njegove misli so snovale načrte, vsi njegovi naporji so stremili v bodočnost. Le slabotni, pijani melanholisti brbajo po preteklosti, a močnega in zdravega moža želje in hrepenenja, iz katerih izvira vsa delavnost, segajo v prihodnost. Pohvalil se je z naklonjenostjo svojega gospodarja, ki mu vse zaupa in mu da svojo bogato sorodnico, ko doraste, za ženo. Pri tej samohvali se je smejal kakor človek, ki trka na poln možnjček, in jaz sem s spodobnim spoštovanjem zrl vanj.

Ko sem videl toliko odkritosrčnost, sem se tudi jaz osmelil z odkrito besedo, rekoč: „Kaj se ne ženiš v Moravanu?“

„Si slišal, kaj ne, da me hočejo napraviti za poštarja. Pa to se ne zgodi. Drugače so začrtana moja pota.“ Po kratkem premolku je vprašal: „Ti stanuješ na pošti?“

„Stanujem.“

„Moj voznik mi je pravil in že na Dunaju sem zvedel, kako si zaslužil v Moravanu. Sedaj so ti pač znane moje rodbinske razmere.“

„Niso slabe. Mati je lepo skrbela zate.“

„Skrbela je. To je bilo lepo, ker je s tem nekoliko poravnala svojo ljubezensko zmoto in ublažila nezakovitost mojega rojstva. Ali sedaj ne skrbi več. Možiti se hoče na stara leta, ko bi morala misliti le o tem, kako prihrani svojemu sinu to, kar je podedovala. Greh staršev itak visi nad menoj in sedaj naj gledam še to.“

Med surovimi sinovi v vojašnici nisem slišal, da bi bil kdo kdaj tako brezobzirno in javno izrazil željo po izkoriščevanju svoje matere. To je res praktičen človek, sem si mislil, sama pohlepnost denarja in brezčutnost zveni iz njegovih besed. In njegov oče takšen možak! To prepričanje je pričiniilo, da sem začel smejeje govoriti o njegovih rodbinskih razmerah. „Meni se prav zdi, da tvoja mati ni prestara za možitev. Sicer bi jaz rekel . . . ako smem . . . oprosti . . . ker čisto tuj človek sem pri tej stvari . . . rekel bi, da bi bilo lepo in spodobno, ako tvoja mati vzame tvojega očeta. S tem si ti dobil

zakonite starše in tisti greh . . . oprosti . . . vsaj jaz ga ne vidim, nisem toliko tesnosrčen . . . bi bil izglajen, izmit.“

„To je izključeno, temu je na poti Brunerjev testament. Ali ne poznaš našega testamenta?“

„Res, to sem pozabil. Ako se tvoja mati deset let ne omoži, onda dobiš deset tisoč goldinarjev.“

„Z obrestmi vred. To je tista ograja, napota, preko katere ne sme moja mati.“

„Ako te pa odškoduje in ti iz svojega prepusti deset tisočakov? Nadučitelj ni vreden tolike žrtve, Bal bi je pa bil.“

„Potepin Bal ne hodi v poštev.“

„Bal je krasna duša, zavita v raševino, biser-človek bi bil, ako ga izkopljete iz peska in dvignete.“

„Ta točka našega testamenta se mora izpolniti do pičice. Sedaj naj se mati omoži, rodi otroke, in vse naj roma v tuje roke! Zasnujem si kdaj sam trgovino in takrat bom potreben. Naš testament je modro sestavljen in pisan. Takšna poslednja volja je sveta, ne sme se razdreti.“ In zopet je izrazil radost na licu kakor človek, ki prebavlja po slastnem obedu.

„Ti si praktičen človek,“ sem rekel, „in prav si storil, da nisi ostal pri vojakih.“ Smehljal sem se mu, vesel, da lahko brez zamere govorim ž njim o stvarih, katere sem tudi jaz razumel, čeprav še nikdar nisem bil deležen modro sestavljenega testamenta. Vživel sem se v njegove premetene misli, dvignil obrvi ter vprašal: „I zakaj pa Albine ne vzameš? Tam so težki tisočaki, je hiša, je vrt in hlev in tudi tiste tisočake, ki jih izgubiš, ako se omoži tvoja mati, najdeš tam.“

Teglj je mahnil z roko kakor po sitni muhi ter imenoval Albino lahkomiselno neumnico, s katero ni mogoče izpregovoriti pametne besede. „Pa ti, ti si nekaj začel ž njo,“ je govoril mehko očitajoče. „Mati mi ni nič pisala, ali na Dunaju vedo o tem. No, kakor te poznam, ne potočiš solze zanjo in odideš z lahkim srcem. Ti si prehladen, misliš in tehtaš, predno se odločiš. A pride še hiter, podjeten človek, ki samozavestno in zmagonosno poreče: veni, vidi, vici!“ Iz njegovih besed sem povzel, da nekaj obžaluje in govori o Albini kakor lisica o kislem grozdju.

„Ne — lahkomiselna ni gospica Albina, ampak otročja je še, ni je še pretresla vsa sila mladosti.“ In pojasnil sem mu svoje nedolžno razmerje do nje in kako se je začelo precej po oni zimski kopeli v Moravi. Govoril sem o Žerjavu in o Albininem odhodu.

Lahko so mi tekle besede, ker sem čutil, da se mi ž njimi vali neka bol od srca. Pred prijateljem se nisem hotel ponašati z ravnodušjem.

„Hahaha!“ se je smejal Tegl. „Tako je naredila s teboj kakor pred tremi leti s huzarskim kadetom. V Moravanu so bili takrat huzarji in cirkus. In huzarski kadet je šel ter stavil, da se gre kosat s cirkuškim jahačem in napravi baš takšen vratolomen skok na konja kakor oni. Pa mu je izpodletelo. Ležal je potem štirinajst dni v tisti sobi, kjer ti uraduješ, in potem še par tednov v dunajski bolnici. In Albina mu je pisarila dva meseca, dokler je vplival nanjo čar vratolomnega podjetja. Potem je sedla k poštni mizi in pozabila. Vse kakor pri tebi.“

„Za hipno navdušenje sem tudi jaz cenil njeno naklonjenost. Pa v tem ne vidim lahkomiselnosti. Vsi strmimo pred velikim podvigom, bodisi fizičnim ali duševnim. Vsak bi hotel biti največji pesnik; vse veličine prve kakovosti zavidamo; vsak bi hotel stati v njih vrsti ali pa nikjer. Niso slabi oni ljudje, ki imajo zmožnost navduševati se; brez njih bi bile prazne dvorane, kjer se kaže umetnost, pa tudi cirkusi bi bili prazni.“

„Ako želiš, izpregovorim zate besedo pri svoji materi. Moja beseda nekaj zaleže.“

„Hvala! Da imam resne namene, bi govoril sam in posredovalca bi odklonil. Glej, jaz ne morem osredotočiti vse svoje ljubezni za žensko, ki ne morem govoriti ž njo po domače. Mi ni mogoče. Ti bi odrinil Žerjava, ako imaš res kaj vpliva.“

„Ne boj se, to se zgodi. Žerjav se ne bo dolgo šopiril na pošti. Spomniš se mojih besed, kadar se bo zvršilo. Dobro vem, da proti meni hujska moja mater. On menda brez zdražbe ne more živeti. Čuden značaj! Prislinitil se je bil v hišo, ko je še bebasti Bruner živel, no, zdaj jo odkuri. Glej, oni dan sem videl nastopni prizor. Na vrtu za hišo mojega gospodarja se je igral mlad maček. Kar prileti jastreb, skoči na mačka, ga zagradi zvrha pa odnese preko doline v nasprotno stran. Tam kraj gozda se je spustil na zemljo, da se posladka s plenom. Jedva se je maček očutil na tleh, pa se osokoli in napade roparja. Po kratkem boju je dobil jastreba podse. O da si videl, s kakšnim ponosom je prinesel naš maček drznega razbojnika domov! Vidiš, takšna nasprotnika sva z nadučiteljem. Boj je med nama za materialno stvar, za vsebino poštenega testamenta, in tisti, ki propade, se imenuje Žerjav.“

Teglovo razdraženost sem smatral za brezsilno in prepričan sem bil, da se od njega Žerjavu ne bo godilo zlo. In nisem mu

želel zla sedaj, ko koraka proti vrhuncu svoje sreče in itak trpi. Moj načrt je bil ta, da navalim nanj čez leto dni, ko se bo nahajal na cilju svojih želj, in ga osramotim na vrhuncu njegove sreče. Ravnodušno sem gledal na ves ta boj za tisočake in teže nego kdaj po ogrskih vaseh sem čakal odhoda iz postojanke.

Ob treh sem zapustil Tegla, ki se je napravljajal na pošto. Stoječ ob peti uri pri odprtem oknu svoje pisarne, sem ga videl, ko se je peljal nazaj na kolodvor. Mahal mi je v pozdrav z roko, a voza ni ustavil. Menda ni dobro opravil pri materi, ker bil je videti razgret in slabe volje.

Drugi dan sem dobil njegovo pismo z nastopno vsebino: Tvoja stvar je tako uravnana, da se kdaj lahko potegneš za Albino, ako imaš resne namene. Moja mati je bila do danes mnenja, da mora postati Albina moja soproga, da po tem potu pridem do Brunerjevega volila. Zato mi jo je hotela prihraniti. Sedaj ve, da ne maram Brunerjeve hčere kakor ona ne mene. Na priloženem listu je njen naslov, ako ji hočeš pisati. Jaz ž njo nočem sedeti za poštno mizo, sprejemati pisem in deliti novin.

Jaz tudi ne! — sem si mislil, ko sem trgal pismo. Takšen je bil konec moje moravanske ljubezenske afere.

Tiste dni se je razširila novica, da se pripravlja zaroka poštarice z Žerjavom. Praznovala se bo na sv. Petra in Pavla dan, ko je v Moravanu cerkveno slavje in praznuje požarna bramba desetletnico.

(Dalje prihodnjič.)

Na planini.

Globoko pod menoj vasice
v večernem miru sanjajo;
mehkó modričaste tenčice
nad nje se sklanjajo.

In daleč nekam v sinjo daljo,
kjer dviga vrh se še snežen,
skoz megle temno-sivo haljo
moj plove k tebi duh iskren:

Tedaj razmaknejo se stene,
megla med nama se zgubi,
željé se objemó ognjene
in srce k srcu govori.

Utva.

O napakah in pravilih slovenskega pisanja.

Piše dr. Jos. Tominšek.

(Dalje.)

III. „Historiško-kritiško“ poglavje.

o konca osemdesetnih let preteklega stoletja smo imeli „politične“ liste, smo marsikaj slišali o „historičnem“ pravu, smo s „kritičnim“ duhom čitali „epične“, „lirične“ in „dramatične“ spise, skušali smo „logično“ misliti in „psihično“ soditi, smo se naslajali ob lepoti „klasičnih“ umotvorov, čudili smo se „geografičnim“ pridobitvam vede, rešitvi „matematičnih“ problemov in „tehničnemu“ napredku; „gimnastična“ vzgoja je stopala v ospredje, a prebiti je bilo marsikatero „herostratično“ (tako piše to besedo „Zvon“ 1884, str. 250) početje.

Ko pa smo stopili v devetdesetna leta, smo „faktiško“ (Zvon 1891, 311) postali „filološki“ (str. 53) in „historiško-kritiški“ (str. 312) in smo spoznavali „aoristiške“ (str. 565) glagolove oblike. — Učil nas je tako V. Bežek (najprej na navedeni strani 53.) in je potem kot pisatelj in pozneje kot temperamenten urednik bolj in bolj „sistematiško“ uvajal to „iškovanje“ pri mnogobrojnih privednikih, vzetih iz latinščine in grščine in odgovarjajočih nemškemu -ijđ (faktisch, politisch itd.).

Izprva se „iškuje“ seveda še skromno, a vendar baš pri zelo razširjenih izrazih. Tako piše Bežek leta 1892. v Zvonu o dveh klasiških pričah (str. 46) in pravi na str. 121. v neki oceni: „liriške pesmi niso liriške, humoristiške balade so vse drugo nego humoristiške“, in na str. 569. že naletimo na „satiriško“. Leta 1894. nastanejo še trše oblike: „akademiško“ (stran 191), „simpatiški“ (str. 32); leta 1897. celo „orografiško“ (stran 162). Vendar so vse desetletje (od leta 1890.—1899.) ostale take oblike še redke, sporadne (ali po iškovsko: sporadiške); le tuintam ujamemo katero izven Bežkovega vpliva: dr. Lampe piše v „Dušeslovju“ (1890, stran 69) „pozitiviška šola“ in v „Dom in Svetu“ 1897 sem našel (na platnicah!) „uto piški“. — Seveda je zgledov še več i tu i

tam; popolna njih zbirka ni naš namen; zadostuje nam načelo: in v tem oziru velja, da je edino Bežek pričel dosledno iškovati.

V „Zvonu“ pa iškovanje ni moglo stopiti prav v ospredje, tudi ne v dobi Bežkovega uredništva (1895—1899); prvič se je v listu razmerno redko razpravljalo o predmetih, kjer bi bilo treba večkrat rabiti take tujejezične pridevnike, in drugič je imel „Zvon“ ob strani svojega zvestega jezikovnega mentorja, ki ni pripuščal eksperimentov, kolikor je bilo v njegovih močeh. Zato se nahajajo poleg iškovskih oblik tudi še starejše, in od l. 1899., ko je ta mentor dobil več moči, vidimo kmalu oblike, ki so po mojem mnenju najlepše in ki najbolj odgovarjajo duhu in glasu našega jezika: „harmonski“ (ne „harmoniški“ in lepše nego „harmoničen“!) na str. 117., l. 1900., in „utrakvistna gimnazija“ (ne grda spaka: „utrakvistiška“!) l. 1902., stran 202. Tuintam se še pripeti kak izgrešek: „politiški“ 1901, 132, a že na prihodnji strani: realistično, ali: „filharmoniška družba“ (1902, 482).

A na nekem drugem polju je obrodilo iškovanje obilen sad. Ustanovila se je „Slovenska Šolska Matica“. V. Bežek je postal po svojih zaslugah in po vsej pravici pri njej zelo odločen odbornik in domala edini urednik njenih knjig, v jezikovnem oziru pa vsekakor prva in zadnja instanca. Zdaj je mogel rabiti svoje iškovske oblike brez vseh ovir in v premnogih slučajih, ki jih nanese baš pedagoško¹⁾ slovstvo; po njegovem vplivu je v spisih „Šolske Matice“ in vsled tega v slovenskem pedagoškem slovstvu sploh zagospodovalo dosledno „iškovanje“. Največ takih oblik je nosil med svet „Pedagoški Letopis“ (I. letnik 1902) leto za letom; zanimivo je bilo opazovati, kako so iz pedagoške književnosti ginile stare udomačene besede: praktično, fizično, analitično, geografično, metodično, didaktično itd. in se nadomeščale z iškovskimi. Dobili smo vtisk, kakor bi one stare oblike rabili le še starokopitni zaspanci, ki ne stojе na višku vede. Pisalo in — vsaj v javnosti — govorilo se je odslej: praktiški, fiziški, analitiški, metodiški, didaktiški, sistematiški, teoretiški, politiški, estetiški, antiški, gimnastiški, harmoniški, beletristiški, sarkastiški, fonetiški, stilistiški, humanistiški, sintaktiški, tehniški, prozajiški, logiški, sporadiški, idi-

¹⁾ Oblika „pedagoški“ je izza leta 1900 pri nas povsod prodrila; prej se je govorilo: pedagogičen, pedagogiški in pedagoški. V „Popotniku“ 1900, stran 120 je dr. Ilesič nekemu nefilološkemu skeptiku pojasnil razmerje med „pedagoški“ (od „pedagog“) in pedagogiški (od „pedagogika“).

liški, analitiški, sintetiški, dialektiški, dinamiški, higijeniški, psihiški, organiški itd. —

Tudi v naših dnevnikih in podobnih listih se je včasih pojavil kosček iškovanja; zašel je vanje kak „politiški“, „tehniški“, „demokratiški“, a prav prijela se nova rastlina ni. Oglasil se je proti novim tvorbam že leta 1904. A. Breznik („Dom in Svet“ stran 428); a dotični njegov lepi odstavek je, morda zaradi — preučene soseščine, ki se v njej nahaja¹⁾, ostal — žal — za piščočo maso neopažen in zato neuvvaževan; sega pa po mojem mnenju tudi predaleč, ker zametava, dasi ne tako odločno, tudi oblike s končnico *-ičen*. — Meni iškovanje že iz početka ni ugajalo; zato mi je mrzelo, ko sem, za prve tri letnike „Ped. Letopisa“ po vrsti prispevajoč po eden članek (večinoma iz klasičnega starinstva), moral uredniku pripustiti, da je v moje spise uvajal (n. pr. leta 1903.) oblike: logiški, praktiški, teoretiški, analitiški, humanistiški, klasiški, historiški, estetiški i. dr.; tudi „antiški svet“ se mi je prisodil. Vdal sem se le z ozirom na enotnost pisave; a razvil se je v meni latenten odpor, ki mu le nisem mogel dati duška; pa tudi upal si ga nisem dali, ker si nisem bil na jasnem, s čim naj pravzaprav nadomestim iškovanje. Saj je bilo toliko očitno, da je tudi stari „praktičen“, „logičen“ itd. pač udomačen, a ne prav domač. —

Na eno stran sem se moral odločiti, ko sem za Bežkom prevzel jezikovno uredništvo „Pedag. Letopisa“. Izprva sem se namenil prevzeti dediščino z vsemi bremenami, torej tudi z iškovanjem; in iškoval sem brezobzirno in dosledno, čeprav nerad. Kar dobim članek, ki je slučajno nanese vse polno iškovskih pridevnikov, tudi po dva skupaj, n. pr. „analitiško-sintetiška metoda“. To je bilo preveč, preveč za jezik in za uho! Zdaj sem se odločil, da bom voz polagoma speljal na drug tir. Eno leto sem pustil za prehodno dobo; odstranil sem iškovanje le tam, kjer je posebno žalilo uho. Zadnja tri leta pa nisem trpel v tujih spisih nobenega več in sem sam v vseh mi pristopnih listih in v svojih knjigah dosledno in namenoma rabil kolikor mogoče mnogo takih tujih pridevnikov, a s tistimi končnicami, ki so se mi po večletnem preudarjanju zdele našemu jeziku primerne; in pazil sem kakor stražnik, ali se oprijemljejo nove oblike. Res: exempla trahunt! Zdaj tu, zdaj tam sem zasledil drage mi oblike, njih število se je večalo, iškovanje je

¹⁾ Ves članek (stran 427. idd.) ima namreč naslov: „Pogreški pri nekaterih priponah“. V tem oziru je ta članek jako dober temelj.

izumiralo in naposled se mi je samemu tuintam celo pripetilo, da sem v naglici pozabil rabiti katero izmed „svojih“ novih oblik (n. pr. idilen, idilnost, sumaren, organski), a jo je pri („Zvonu“) višja jezikovna oblast, omenjena že prej, na moje veliko veselje vstavila (namesto „idiličen“ i. t. d.; „idilski“ bi seveda ne zapisal niti v sanjah!).

* * *

Zdaj, ko je praksa že pripravila vso pot in zapustila iškovanje, smemo šele pred javnost stopiti z novimi pravili, ki naj kolikor toliko uzakonitijo pisavo teh tujejezičnih pridevnikov.¹⁾ Preden zapišem pravila, ki so se mi tekom zadnjih let izkristalizovala, se mi zdi potrebno naglasiti, da pri prikrojitvi tujk naš jezik ne more vsakikrat uveljavljati glasoslovnih zakonov, ampak da je pred vsem merodajno dvoje zakonov: 1) blagoglasje, 2) umljivost, t. j. poslovenčena beseda se ne sme preveč oddaliti od izvirne ali speljati v dvoumje. — Naša navodila bodo potemtakem povsem praktična.

Najprej se vpraša, zakaj se je pojavil boj proti priporni *-ičen* (praktičen, logičen...). Vzrok je bil (gl. Breznik, n. n. m. 428) pač ta, ker so vse te oblike tvorjene bodisi na istiniti, bodisi na umišljeni podstavi latinske (oziroma istoveljavne grške) končnice *-icus*, in so torej nedomače. Da je V. Bežek namesto njih pričel delati te pridevnike kar povprek na *-ški* (ponajveč iz: *k + ski*), a naposled (ker se *-ški* ni dal pritikati na vse soglasnike) hote in nehote na *-iški* [n. pr. teoret-i-ški, prakt-i-ški, log-i-ški itd., dočim bi s pri-teklino *-ški* nastale glasoslovne oblike: teoreški, praški(!), loški!], to so menda v precejšnjem obsegu povzročili tudi mnogoštevilni hrvaški pridevniki na *-čki*, ki daje v slovenščini baš *-ški*. Tako je zašel v popolno iškovanje in je prišel iz dežja pod kap: kajti iškovanje je tudi mogoče le na podstavi istotako nedomače končnice *-icus* in se glasi vrhutega popolnoma — nemško. Da se dá *-ski* (ne *-ški*!) pritikati v mnogih slučajih naravnost na tuje samostalniško deblo, da torej more postati naš pridevnik tvorjen iz lastnega, na to se je pač mislilo, a to se ni izvedlo v primerih, ki so glasovno za to prikladni. Sploh se je prezrlo, da niso vsi slučaji enaki, in se je

¹⁾ Domačih pridevnikov se ne dotikam; pri njih vlada večja edinstvenost. Vendar omenjam, da mi niti pri njih ne ugaja iškovanje; ljubši nego „kmetiški“ mi je „kmetški“ in „kmečki“. (Drugače Breznik n. n. m. 427.) Tudi izraz „slovničen“ je po nepotrebnem porinjen v ozadje (nasproti: „slovniški“).

hotelo postopati kar uniformno; v to naj bi služil za vsak slučaj pritekkljivi *-iški*.

Pravila pa, ki so se mi po dolgi preskušnji razvila, **so sledeča:**

1.) Starih udomačenih oblik na *-ičen* ne gre kar povprek zametavati; ne glede na to, da se našemu jeziku popolnoma prilagajo (kakor domačinke, na pr. jetičen, omotičen itd.), so nekatere postale že tako navadne, da se upirajo vsakemu prenovljenju; take besede so: praktičen, logičen, etičen, psihičen, simpatičen, skeptičen, satiričen, poetičen. — Te bi naj ostale tudi zaradi tega, ker so sprejeti v redni besedni zaklad samostalniki, tvorjeni na njih podstavi: praktičnost, logičnost, etičnost, psihičnost, simpatičnost, skeptičnost, satiričnost, poetičnost. Vsaki drugačni tvorbi omenjenih pridevnikov je kaj prirekati (praktiški? prakten? praktski?) in samostalniki bi se od njih tvorili čisto tujsko novi. Sicer priznavam, da bodi zadnji razlog le postranski. — Vsekakor pa pustimo omenjene pridevnike in pripuščajmo eventualno tudi še druge ne omenjene pridevnike na *-ičen* poleg tvorb, ki jih bomo v nastopnem navedli; na pr. analitičen, teoretičen.

2.) Ogibati se moramo dosledno in v vsakem slučaju pri naših tujkah glasovne skupine *-iški*; kajti ta nam zveni čisto po nemško in izognemo se je tem laglje, ker so brez nje mogoče pristno naše tvorbe, dočim je ona i po svojem bistvu, ne le po svojem tonu, tuja. Ne pišimo in ne govorimo torej nikdar in nikoli: praktiško, politiško, geografiško, analogiško itd. itd.

3.) Take pridevnike tvorimo neposredno iz tujega samostalnika s pripono **-ski**, ki naj ostane in dokler ostane neizpremenjena. To pa je izvršljivo:

a) Pri samostalnikih, ki se končujejo na samoglasnik; oni na *-ija* (teh je največ) odpahujejo končni *-a* (Prim. Maretič, Gramatika § 369, e), drugi vtikajo pred pripono še *-j-*; na primer: kemijski, geometrijski, stereometrijski, historijski (Ped. Letopis II. 20 ima: historiški), teorijski (ako ne ostanemo pri: teoretičen); prozajski, utopijski, olimpijski, asocijski, astronomijski („astronomski“ bi izvajali od astronoma), akademijski, anarhijski, analogijski.

b) Pri samostalnikih na zveneče soglasnike **m, n, r, f, (v)** (po odpahu raznih nominativovih končajeve): na pr. dinamski, sistemski, problemski, mehanski (tako so že pisali na pr. Ped. Let. I. 10; Seidl, K. A. II. 176, Breznik „Dom in Svet 1908, 258, Levstik, Pygmalion), spontanski, organski, romanski,

harmonski (tako že „Zvon“ 1900, 117), higienski, lakonski, geografski (in podobne tvorbe: orografski i. dr.), filozofski. — Pri zadnjih dveh se jemlje za podstavo rajši oseba nego predmet: „geografski“ namesto takisto pravilnega „geografijski“, ki bi v gotovih slučajih seveda mogel biti prav na mestu. Poleg zgoraj navedenega „akademijski“ pišemo tudi akademski. —

c) Pri deblih z drugimi soglasniki pripuščamo pripono *-ski* še zlasti onim na prosti *-t* (včasih na druge trdē), poleg mogočih tudi drugačnih tvorb. Po analogiji našega „kmetški“ smemo tudi pisati: teoretski, estetski, demokratski, aristokratski, analitski, patetski, parasitski, dasi bomo vobče dali prednost oblikam „teoretičen“ itd., oziroma obliki, tvorjeni po spodaj sledečem 4.) načinu. Nikakor pa ne bomo rabili oblik „gimnastški“, ker se temeljna beseda končava na *st* in ne le na *t*. Z ozirom na našo besedo „ljudsko“ bi se mogli tudi še sprijazniti s tvorbo „metodsko“ (poleg „metodično“ in poleg tvorbe po 4. točki). — Namesto „protestantski“ se i meni (kakor Brezniku str. 427) zdi boljša stara oblika: „protestantovski“.

d) Edina izjema od našega pravila naj bodo sestavljenke z *-loški*; tu naj se pretvori *-ski* glasovno v *-ški*. Dočim še namreč nikomur ni prišlo na misel, priporočati obliko „loški“ namesto „logičen“, smo se navadili v sestavljenkah rabiti baš njo: filološki, fiziološki, zoološki, geološki, psihološki itd. Ti torej naj ostanejo. Takisto že navedeni „pedagoški“, ki je tvorjen na enak način, dasi od drugega debila. — Na noben način pa ne moremo odobravati grdih oblik „demokraški“, „aristokraški“, ki bi jih, ker popolnoma izgube svoj grški ton, mogli rabiti kvečjemu v zasmehljive namene. Ko bi šli po tem potu dalje, bi prišli še do oblik: esteški, anališki, pateški, parasiški! — Tudi „protestanški“ (že v „Zvonu“ 1884, 117) ne ugaja. — O „analogen“ gl. spodaj 4, c), 5.

4.) Poleg *-ski* je jako priporočljiva tvorba pridevnikov s pripono *-en, -na, -no*. Ta se naj rabi v vseh mnogoštevilnih zgledih, ko se podstavno deblo končuje na tako soglasniško skupino, da ne pripušča tvorbe s *-ski*. Večinoma je že podstava sama pridevnik. Sem spadajo a) že vsa debila s končajem na *-st* (zlasti *-ist*): na pr. formalisten, anarhisten, (podstava: anarhist; anarhijski ima podstavo: anarhija), realisten, utilitaristen, humanisten, utrakvisten, hevristen, karakteristen, pozitivisten (ne: pozitiviški! glej zgoraj!), federalisten,

centralisten, beletristen, kazuisten („Zvon“ 1907, 616, 617); nadalje: bombasten, fantasten, dinasten, (dr. Ilešič, Trub. Zb. XXII.), sarkasten, gimnasten.

b) Zelo porabna je pripona *-en* tudi pri neprijetnih so-glasniških skupinah, če nočemo ostati pri oblikah na *-ičen*, ali pa če ne maramo, ker iz ozirov na umljivost in lepoto ne moremo, *-ski* pretvoriti v *-ški*, ali če bi se nam oblika s *-ski* zdela prenerodna. Na pr. rekli bomo: „dialektna“ oblika (Breznik, 429 in dr. Ilešič, Trub. Zb. XXX.), kajti „dialektsko“ je nemogoče in „dialektično“ predolgo; ali: „herostratno“, „psihopatno“, „sistematno“ (ozir. „sistemno“), „metodno“ (ako se nam zdi „metodsko“ pretrdo). Zelo blagoglasne so oblike: humorno, eksotno, idilno, sumarno, ekonomno, sporadno. — Rekli bi tudi: teoretno, estetno, analitno, ko bi se oblike ne glasile preveč tuje; vendar jih bomo za izpremembo rabili, na pr. v skupinah: analitično-sintetna (ali analitsko-sintetična, ali analitno-sintetska itd.) metoda, kakor pač nanese potreba in ozir na blagoglasnost.

Neporabna pa je ta priteklinea pri deblih na *-n*, ker bi se potem sešla dva neznosna *n*; napačna tvorba je torej „monotonno“ (Šorli-Maupassant, 70), takisto napačna je oblika z enim *n*: „monotono“, kar često čitamo v dnevnikih; tu je umestna tvorba s *-ski*, torej: monotonsko.

c) Pred pripono *-en* se v našem slučaju ne smejo vršiti glasovne izpremembe, ki veljajo za naše domače besede. Razlogi so isti, kakor smo jih že večkrat navedli. Pišimo torej analogen (tako Pintar, Zvon 1894, 54) in **ne** „analožen“ (Breznik, „Dom in Svet“ 1904, 429; 1908, 153). Takisto veljaj za nas antiken (**ne**: antičen!); Bežek je v „Zvonu“ 1892, 46 še pisal „antiknih“, v Ped. Letopisu 1903, 33 pa antiški; Breznik n. n. m. se je odločil za „antičen“. Besedo pa smo sprejeli v svojo sredo šele v novejšem času in je ne smemo meriti po svojem merilu. Podobno sprejmimo obliko „reciprokno“ (**ne**: recipročno). Nasproti tujkam moramo biti obzirni, drugače se ž njimi ne razumemo.

5.) Že spotoma sem omenjal, da sta od ene podstave često mogoči po dve obliki, morda celo tri. Ne smemo se torej zapičiti v le eno in po njenem zgledu uravnavati vseh drugih, ampak rabiti moremo po svojem ukusu zdaj eno, zdaj drugo. — V nekaterih slučajih pa je po ena oblika rabljena in že udomačena le v kakem posebnem pomenu; tedaj se je treba na to ozirati.

Dobri sta na pr. obliki „mehanski“ in „mehaničen“; a če hočem reči, da kdo svoj posel opravlja, ne da bi si pri tem kaj mislil, tedaj bo bolje, da rečem: „on dela mehanično“; beseda „mehansko“ ima bolj fizikalen pomen. — Kratek odgovor bom nazival „lakoničen“ odgovor, geografski izraz pa bodi „lakonski“ = spartanski. „Prozajski“ spis je spis v prozi, „prozaičen“ pa je, če je brez poezije. Tudi „analogen“ (podoben) in „analogijski“ (po analogiji) se razlikujeta.

Edino formalnega pomena je dejstvo, ki smo ga že videli pri besedah „logičen“ in „filološki“: da se namreč tvori sestavljenka drugače nego njena temeljnica. Podoben primer bi bil n. pr. tipičen: stereotipen; patetično („pateten“ bi se nam zdel premalo jasen, pa): psihopatno: simpatično. — —

Imejmo torej pač pripravljena razna kopita, a čevlje si dajmo umeriti le po lastni nogi in vsakikrat nanovo, kadar si kupujemo nove.

Samčevo slovo.

○ gospodične, že napoka čas,
ko poslovi od vas se fant šegavi,
odhaja v kraj, ki se mu zakon pravi,
kjer sije solnca enega obraz.

Iz dveh očes zdaj ogenj in zdaj mraz
in jutri vse tako je kakor davi
in ne pomagajo izgovori lokavi —
oh — ženska — to je bridkogrenek „jaz“!

Tako, mladost, pa hodi srečno pot!
Jaz v jarem grem, da tam se poočetim,
nazore drzne malo da okmetim,

mladini v glave vbijam njihov plod
in z njimi kaj koristim tuintod
in, če ne drugo, pomnožim svoj rod.

Milan Pugalj.

Književne novosti.

Leonid Andrejev: Rdeči smeh. Odlomki najdenega rokopisa. Preložil Vladimir Levstik. V Ljubljani 1909. Narodna založba. Cena 1 K 40, po pošti 10 h več.

Povest posebne vrste, ki pretresa človeku mozeg! Grozote vojske se morda še niso slikale s tako temnimi barvami. Pisatelj ne opisuje toliko zunanjih prizorov nego muke, ki jih čuti posamezni udeleženec vojske v svoji duši, v svojem srcu — muke, ki tirajo človeka v blaznost. Naposled to niso več ljudje, ki pobijajo drug drugega, brezumniki so, zverine. — Namen povesti je prozoren. Ga bo li dosegla? Tako precej ne! Kajti kakor v razvoju vojbe, tako tudi v razvoju človečanstva ni skokov. Gotovo pride čas, ko ljudje ne bodo mogli umeti moritev in vojsk, kakor mi ne moremo umeti zdaj sežiganja čarovnic in srednjeveških grozovitosti. Ali usoda človeštva je taka, da si mora vsak napredek, vsako stopinjo, ki jo stori kvišku, priboriti s potoki krvi. Še daleč je do tistega časa, ko ne bo ne pušk, ne topov, a hvaležni moramo biti vsakomur, ki pripomore bodisiže na katerikoli način, da se približamo tistemu času, in to hvaležnost zasluži tudi pisatelj gorenje povesti.

Alojzij Remec: Veliki punt. Kmečka zgodba iz 18. stoletja. Založil Alojzij Filipič. Gorica 1909. Cena 1 K 60 h, po pošti 10 h več. Povest je namenjena, kakor izjavlja pisatelj sam v predgovoru, preprostemu ljudstvu. Pisana je dokaj spretno in ne dvomimo, da bo ugajala širšim krogom.

Čitanka za meščanske šole. II. del. Sestavil Josip Brinar, ravnatelj meščanske šole v Postojni. Velja vezana v angleškem platnu 1 K 70 h. Na Dunaju. V c. kr. zalogi šolskih knjig, 1909. — Tvarina te čitanke se nam zdi srečno izbrana in primerno porazdeljena. Vsekakor je imel sestavljatelj knjige jasno svoj cilj pred očmi in ga tudi dosega. Knjiga bo izborna služila svojemu namenu.

Slovenska visoka šola v Ljubljani Napisal Mirko Čenčič, visokošolec. Cena 30 h. Ljubljana 1909. Izdal in založil „Vseučiliški odsek dunajskega dijaštva“. Tisk J. Blasnika naslednikov. Knjižica je bila v svoji prvi izdaji konfiscirana in jo je bilo treba šele imunizirati, predno je zagledala beli dan. Ker je imela še vsaka konfiskacija baš nasprotni uspeh, nego ga je nameravala, se bo brez dvojbe tudi po tej knjižici baš vsled tega še pridneje segalo, nego bi se bilo morda sicer.

Ternovec M. A. Mickiewiczova „Grażina“ in Puškinovi „Cigani“ v slovenskem prevodu. V Gorici 1909. leta. Tisk in naklada „Goriške Tiskarne“ A. Gabrščkove. Cena 80 h., po pošti 90 h.

Za Farysom, ki ga je v „Novicah“ (l. 1856. str. 40.—44.) prevedel Valjavec, imamo sedaj Slovenci prvo večje Mickiewiczovo delo prevedeno na slovenski jezik. S prevodom pa nismo in ne moremo biti zadovoljni. „Prekladalec“ je izvečine tako svobodno „prekladal“, da večjke ni ostal od izvornika ne kamen na kamenu. Da je vso stvar nekam čudno opravljal, to nam pričajo njegove besede v uvodu (str. 4.): „... saj si ne moreš pomagati v našem jeziku z rimami, na pr. chłodzi (hladi) in w powodzi (v povodnji)...“ Najbrže je menil kratkomalo prepisati rime iz poljščine v slovenščino; tako „prekladanje“ bi bilo seveda lehak posel. To pa ne gre vedno; a vendar je marsikje kaj naravnost prepisal iz poljščine, kar velja predvsem za razne besede. Iz poljskega izvornika je kratkomalo prevzemal poljske besede, ne

da bi pomislil, da so nam neumljive ali da imajo večkrat naravnost drugačen pomen nego pri nas. Tako je mirno posnel sledeče poljske besede: stroj (obleka, oprava) 31, 875, rožanec 37, stol (miza) 76, zablavi 86, tajemnica 90, 974, napast 179, presaja (pretirava) 184, oprt na loke (217), sedmorake zvezde 254, podlaga (tla) 390, branec (ujetnik) 735, 1017, 1021, branka 394, lučivo 408, gonec 441, kogot 465, podvoji 487, veno 575, ščelina 587, šija 634, 890, kur 756, mijati 769, natlak 790, šišak 802, 874, polkolje 858, mačuga 898, vezli 964, buhati 1082. Tako poljsko besedo nahajamo tudi v „Ciganih“: vidnokrog verz 36. Pri tem prepisovanju mu je parkrat izpodletelo, saj je med poljščino in slovenščino precej razločka. Če sklanja po poljskem vzoru kneže, knežeta, je to sicer korektno prepisano, v slovenščini pa je dobila beseda slab pomen, ki ga v poljščini nima (636, 1031, 1042). Hudo se je urezal pri prevodu 957 do 958:

..... jak czarnia chmura
ryknąwszy, błysnie piorunowym *gradem* ...

G. Ternovec je to lepo mirno prepisal:

Kakor huda ura
Grmi, rohní, pretresa *grad* za *gradom* ...

in dobil tako rimo za *napadom* (kakor ima M. ... komtura, ... napaden), pa ni pomislil, da pomenja poljska beseda „grad“ slov. „toča“. Tudi drugače je prevod teh verzov zelo netočen. O posameznih verzih pa ne bomo govorili, ker bi bilo za to dela preveč. Tudi je napačno prepisan verz 1010:

Kędy świątynię miał władca *pioruna* ...
Kder żrtve żgali so na čast *Peruna* ...

Da veljajo za poljščino drugi glasovni zakoni nego za slovenščino, to g. T. malo ženira. Tako je mirno prepisal *poljski* plural *vajdeloci* (1053), ker ga potrebuje zaradi rime (potoci), dasi ima v v. 427. pravilni gen. pl. „*vajdelotov*“. „Przedsię“ (v. 175) je prepisal s „pred sabo“; to pa je starejša oblika za „przecie“, kar pomenja „vendar“. V verz 17. je prepisal iz na polu (na polju) „na pol“, v verz 24. je na ta način nastalo iz parow (klanec) rov, v verz 371. pa iz błędnim (blodnim) bledim. Krivo je umel verze 207, 300, 393 do 394, 399, 1069, 1078 in v Ciganih 152, 180. V Ciganih prepisuje iz ruščine: rjev 83, pričina 96, svet (svit) 109, nepogoda 114, nadejni 122, grohotati 135, nevolja 152, grad (gorod) 152, 168, sodba (usoda) 217, 571, sožaljenje 231, pečal 376, poljubljenje 433, poslovljenje 435, lože 444, pesnopenje 541, narod 178. Kar ni naravnost prepisano, to je narejeno po ruskih vzorih, kakor n. pr. tudi nepotrebni naslov: *Pesmotvor* (str. 7.). Kjer pa ni mogel kratkoma prepisati, tam je — po staroslavnihih vzorih — uvajal in delal nove besede: prehvapi 46, 322, strana 62, 353, 612, 742, odlog (ki ga ima v raznih oblikah posebno rad) 116, Cig. 425, odora 219, 648, hora 282, ubojito 283, odlaga 298, nesemrtni 300, v mokah 326, jegni 409, dokledar 452, 707, imenem 491, verenica 492, promleviti 603, marnja 635, škode (pl.) 642, zaludo 669, 793, 879, Cig. 321, zator 710, odloga 719, zagračati (zagrinjati) 764, oklopa 801, lišče 847, pasanci 859, čegaver 929, Amuša 975, starika 984, gromača 1008, 1082, podostriga 1017, tas 1050. Takih besed je tudi v Ciganih precej: stariha 27, konjina (se pase!!!) 11, stat 47, bolgarjenje 92, sag 165, inodi 205, pojen (cantatus) 290, celovati 498. Sploh je prevajalčev jezik pestra zmes koseščine in častitljive „občeslovanščine“. Kdor bi hotel gramatično primerno oceniti jezik g. T. in njegove oblike, ki jih tudi teoretično obširno utemeljuje, bi moral ponavljati to, kar so že pred *desetletji*

pisali o enakih stvareh Levstik, Stritar in Škrabec. Kaj čuda potem, da vlada v jeziku prevajalčevem huda nedoslednost: za naš „šator“ ima šater masc. Cig. 3, 12, 74, 452, šator 255, šatra fem. 51 in nedoločljive oblike Graž. 371, Cig. 397. Za „sedaj, tedaj, kedaj“ piše: sedi Gr. 313, keď 548, keďèd 649 do 651, keďèdi Cig. 133, odtedi 406, kedi 437 in teda v uvodu str. 3. Slovenski onomato — [ne] poetični „štrbunk“ ima v Cig. 431. — Moj izvod ima Kniprode, on piše dosledno Knierode (Graž. 644, 1021). — Da ume tudi cigansčino, to je pokazal s tem, da je v Ciganih nadomestil „oče“ z „babajko“ (72, 343), ki ga Puškin nima. Tudi je spravil v Cigane našega „Boga“, ki ga pa pri Puškinu ne poznajo ni cigani, ni kulture prenasličeni Aleko. — Prevajanje je delalo gospodu T. hude težave, zato je prevod zelo svoboden. Mestoma pa je naravnost nezmiseln in ne priča o prevelikem umevanju pesniške tehnike. Klasičen dokaz za to je verz 941. Ko omagujejo Litavorjeve čete v boju proti križarjem, se naenkrat pokaže „črni vitez“, o katerem ne vedo, na kateri strani se bo bojeval in kdo je. Mickiewicz pravi:

Spieszaj, rycerzu, ożywić duch męski . . .

G. Trnovec pa prevaja:

Pospeši vitez, svojim duh osveži!

Ta črni vitez je Litavor, v Litavorjevi obleki pa se bojuje, ne da bi bralec ali kdo drugi to vedel, v Litavorjevo opravo oblečena Gražina. Gospod Trnovec pa to ve. Mickiewicz si je ta efekt prihranil do zadnjih verzov, gospoda T. pa ta skrivnost prehudo tišči in zato že tukaj skrivnostno namigava. V takih slučajih vzamemo izvornik v roke in iz njega izvemo vsaj, kaj bi moralo biti v tem ali onem verzu. Ali pa podaja kak verz res to, kar izvornik, to nam ostane vkljub temu še večkrat nejasno. V verzih ostajajo nejasne posamezne besede, tako postaja nejasen verz in z verzom situacija. Težave dela pri umevanju tudi dejstvo, da rabi g. T. skoro vseskozi instrumentale brez predloga in da v prezentu ne mara drugih glagolov ko nedovršne.

Da skuša iz Mickiewiczza narediti na vsak način Adama Nikolajeviča Mickieviča in ga tako porusiti, za to bi mu poet menda ne dal prevelike in laskave hvale. Mickiewicz je res imel dvoje imen: Adam Bernard, ne pa po ruskem vzorcu. O izdajstvu, ki so ga očitali Mickiewiczzu, bi se g. T. tudi lahko natančneje izrazil, kar bi bilo boljše nego njegovo polovično namigavanje. Wallenroda je opeval kot junaka, ki izda svojo domovino, da bi ji s tem koristil, in tako „wallenrodstvo“ so očitali tudi Mickiewiczzu. — Da je ime „Prusi“ nastalo iz tega, ker je ta narod bival „pri Rusiji“, to velja na vsak način, da se ne pozabi. — Kdor bere pri g. T. o prijateljstvu med Mickiewiczem in Puškinom (str. 89), ta se bo precej zamislil, če bo naletel pri Puškinu na to ali ono „poslanico“, ali če bo čital Mickiewiczzevega „Pana Tadeusza“ ali celo njegovo divje besno travestijo gesla „Življenje za cara“. Boljše je v takih stvareh molčanje nego pa polovičarsko namigavanje. — G. T. piše o Puškinu, da je poznal celó naš jezik (str. 89). Dokaza za to ne navaja nobenega. Zelo pa dvomim, da bi imel še kak drug dokaz nego res malo presenetljivo dejstvo, da citira Puškin v razlagi „Slova o polku Igorjevem“ slovenski „rek“: „Kar gospoda stori krivo, kmeti morjo plačat živo“, ne da bi navedel, odkod ga ima. En sam citat pa, posebno v onih časih, še ni dovolj za tako trditev. Vsekakor bi bilo dobro, če bi kdo preiskal, odkod ima Puškin ta citat.

Vsega skupaj je v tej — okusno opremljeni — knjižici prevedenih 1660 verzov; žal, da med njimi ni niti ene skupine desetih verzov, o katerih bi se lahko reklo,

da so vzorno prevedeni in godni za tisk. V celoti je prevod neokusen in neprebaven in žalostna priča na papirju, da je ves lepi in veseli razvoj našega jezika in naše estetske izobrazbe v zadnjih desetletjih šel brez sledu mimo prevajalca in tudi mimo založnika. Gospod prevajalec pravi sam: Moj prevod je le bled odsvit izvirnika in ako hočeš uživati vso lepoto te pesmi, čitaj jo po poljski (str. 5). Čemu pa se je potem natisnil! Bralci bodo hibe prevoda nevede prenesli na Mickiewicza in Puškina in še zanaprej raje segali po nemških knjigah, ki jih vsaj razumejo. Manj izobraženi bralec pa knjige sploh ne bo mogel prečitati, ker mu bosta ostala zveza situacij in razvoj dejanja nejasna. — Gospod založnik pa bi moral čutiti, da izdajanje takih knjig ni kulturno delo.

J. A. Glonar.

Nemščina brez učitelja ali slovensko-nemška slovnica za samouke. Sestavil dr. Leop. Lénard. V Ljubljani, 1909. Izdala in založila „Katoliška Bukvarna“. Tiskala „Katoliška Tiskarna“. Cena 1 K 20 h, po pošti 1 K 30 h. Priznavamo, da je ta slovnica sestavljena praktično in da se bo marsikdo s pridomo učil iz nje, dvomimo pa, da bi mogla koristiti našim delavcem, ki si služijo s težkim delom kruh med Nemci in katerim je menda v prvi vrsti namenjena. Za te je po naših mislih še vedno preučena.

Knjige „Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti“ za leto 1909. so sledeče: 1. Ljetopis jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1908. 23. svezak. 2. Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena. Knjiga XIV., svezak 1. Urednik dr. D. Boranić. 3. Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga 176. Razredi historičko-filološki i filozofičko-juridički. 4. Gradja za povjest književnosti hrvatske. Pisma pisana dru. Ljudevitu Gaju i nekomi njegovi sastavci. (1828 do 1850.) Sabrao i uvodom popratio dr. Velimir Deželić.

R. Fr. Magjer: Porivi. II. knjiga pjesama. Drugo popunjeno izdanje sa umjetn. ilustracijama. Osijek (Lj. Szekler) 1909. Cijena K 1. — To zbirko pesmi smo omenjali že lani (str. 698). Da ji je bilo v preteku enega leta treba oskrbeti novo izdajo, to izpričuje vsekakor, da se je omilila pri občinstvu. Naš pesnik, ki deluje kot učitelj zdaj v Osijeku, je vzgojitelj tudi kot pesnik, — goječ plemenita čuvstva in ogibajoč se vsemu, kar rani nežno srce in nepokvarjeno нрав. Ta lepi značaj zbirke, ki je izza lanskega leta pomnožena z nekaterimi pesmimi, posebno ódnega značaja, se javlja zdaj še bolj, ker je izpuščen polemični uvod, dodejan prvi izdaji. Knjiga torej očitno izpolnjuje svojo lepo nalogo in prodira v svoje kroge. Želimo ji, prerajeni, srečo na pot in upamo, da se ž njo srečamo še tretjič. Tedaj pa se ji naj da manjši format, četverka je prevelika.

Dr. Jos. Tominšek.

R. Fr. Magjer: Novi zvuci. (Treća knjiga pjesama „Porivi“). Osijek 1909. 1 K. Naš dobri znanec g. R. Fr. Magjer hoče vsekakor izdajati knjigo za knjigo. Dočim se drugi literati pripravajo in hudo kritikujejo, pri čemer včasih tudi na njegova pleča pada kaka gorka, se on usede, zapiše kako pesemco in jo nese enemu iz številnih hrvaških listov; in ko število pesmi raste preko ducata, prične misliti na novo „zbirko pesmi“. In tako ravnodušno dalje! „Ne znam, što su tmine mračne, dok je žarkog sunca, dok je svetla dana!“ tako poje njegova „Moja pjesma“. In občinstvo prebira te zveščice pesmi (pričujoči obsega le 22 pesmi na 29 straneh), ki ne vznemirjajo nikogar in se zaradi mnogih (kritik bo kmalu rekel: premnogih!) prigodnic glase nekam familijarno.

Da dela Magjer dobre verze, to vemo že davno; da mu bije pesniška žila, je pokazal i to pot (na pr. v „Olujina“, „U čeznuću“); ne sme pa misliti, da je

vsak utripljaj te žile že pesem. Zdaj je čas, da po dosedanjih preludijih zbere svoje moči za resen, večji čin. Stalo pa bo nekaj duševnega in srčnega truda in — časa!

Dr. Jos. Tomišek.

Milčetić Ivan: Predhodni izvještaj o izučavanju hrvatske glagoljske književnosti. (Ponatisnjeno iz „Ljetopisa“ Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti.) Zagreb, 1909. — Akademik prof. Milčetić (Varaždin) je imel zadnji dve leti dopust, da bi proučil glagoliticu, glagolske tekste in rokopise, po raznih slovanskih in neslovanskih knjižnicah. Proučeval je doslej že glagoliticu v Ljubljani (Štirikrat), v Pragi, na Dunaju, v Italiji (bil je v Ogleju, Vidmu, Benetkah, Florenci, v Rimu), v Istri ter v Dalmaciji. Nabrani materijal hoče obdelati in obelodaniti, ko dovrši proučavanje glagolskih spomenikov v Zagrebu, na Krku in v Hrvatskem Primorju. „Razen Hrvatske se nisem nikjer mudil tako dolgo kakor v beli Ljubljani, v simpatični metropoli naših bratov Slovencev... Kar se tiče Slavica, je ponos Ljubljanec c. kr. licejska, sedaj študijska biblioteka... Jedro njenih dragocenih rokopisov in inkunabul je iz privatnih knjižnic barona Zoisa in glasovitega slavista Kopitarja... Izenadilo me je, da izvirajo krasni misali in brevijarji (14. in 15. vek) iz Istre, in to iz malega Berma... Na čast služi Kranjski bogati deželni muzej Rudolfinum... V njegovem arhivu se nahaja tudi lepa zbirka glagolskih fragmentov, pisanih na pergamentu, a najdeni so skoro vsi v kranjskih župnih uradih (Slap, Selce, Rakitna, Škofja Loka, Cerknica, Gora, Sv. Martin pri Litiji, Naklo, Rudnik, Sv. Peter v Ljubljani, Bled) in v škofijskem arhivu ljubljanskem. To je jasno svedočanstvo, da so Slovenci v Kranjski dobro poznali nekdanjo slovansko liturgijo. Morebiti so ti spomeniki došli večidel iz Istre; toda natančnejše preiskovanje bo gotovo dokazalo, da so tudi Slovenci sami pisali z glagolskim pismom.“ Ta trditve enega izmed najboljših glagoljašev jugoslovanskih je zelo zanimiva, ker se je o slovenskem glagoljanju zadnji čas izražalo i nasprotno mnenje. Milčetić hvali pri tej priliki Zoisa kot kulturnega mecena in zbiratelja slovanskih knjig ter poudarja, „da bi morali Slovenci podignuti Cozju ispred študijske biblioteke doličan spomenik. Svaki će prijatelj slavistike štogod priložiti, pa i mi Hrvati i Srbi.“ Če se ne varam, se je o neki priliki nasproti meni začudil tudi prof. Klaić, da Zois še ni našel biografa. Iz ostalega izvešča Milčetićevega naj še kot kuriozitetu navedem praške glagolske fragmente, pisane češki, a s hrvatsko oglatu glagolico. V beneški cerkvi S. Giorgio degli Schiavoni, ki jo vzdržava dalmatinska bratovščina, se je še pred nekoliko leti v velikem tednu „muka“ pela hrvatski po „Šćavetu“, a bivši beneški patriarh Sarto je to zabranil. V rimskih rokopisih, ki izvirajo z otoka Krka in iz senjske vladikovine, se poleg glagolskih nahajajo tudi cirilske prigodne beležke, tudi v rokopisih z otoka Krka. To je svedočanstvo, da so i najtrši Hrvati, čakavci, dobro poznali in rabili cirilico. Glagolskih kodeksov na papirju je Milčetić našel nekoliko v Dolini kraj Trsta, torej v slovenskem kraju, in v Pulju. To so zapisniki bratovščine sv. Antona v Vabrigi iz 16. veka, zapisniki in urbarji raznih bratovščin iz okolice dolinske iz 16. in 17. veka. „Da je u onoj lijepoj uvali (dolini) oko Doline vladao u prošlosti u svim crkvama slavenski liturgični jezik, svjedoče dolinski rukopisi i hrvatski glagoljski misal od g. 1483. u Ricmanjima, u kojemu nadjoh raznih bilježaka hrvatskih i slovenskih (jedna je cirilska), koje se tiču onih krajeva. Ricmanjci čuvaju ovu rijedku hrvatsku inkunabulu (izvršno sačuvanu) pod ključem kano moći kakova svetca.“ V Trstu je na hiši št. 2 v ulici S. Maria Maggiore latinski nadpis z nekoliko glagolskim crkama. Še l. 1743. se je o prilici vizitacije župnik v Tribnu podpisal z glagolico, ni znal

pisati latinice. V Dalmaciji je Milčetić iskal glagolico, a je našel cirilico tudi tam, kjer je ni pričakoval, tako v Spljetu cirilske listine iz 17. in 18. veka (ordinarijat spljetski si je s poljiškimi svečeniki dopisoval s cirilico). *Dr. Fr. Ilešič.*

Milaković Josip: Silvije Strahimir Kranjčević, Odabrane pjesme omladini. (Sarajevo. Tisak i naklada Daniela A. Kajona. 1909. Cena: 1 K 50 h.) — Ko je lani novembra meseca umrl veliki hrvatski pesnik-filozof Kranjčević, so se vsepovsod po hrvatskem svetu vršile njemu v spomin svečane akademije; prirejala jih je tudi učeča se mladina. Da se ta duševna zveza med pokojnim pesnikom in mladino še bolj utrdi in ustali, je Kranjčevićev stanovski tovariš in sarajevski prijatelj, profesor Milaković, iz Kranjčevićevih pesmi izbral, kar se mu je zdelo najprimernejše, ter v pričujoči zbirki ponudil mlajši generaciji. Pesmi so razvrščene kronološki po nastanku; prva, „Noč na Foru“, je iz l. 1884., ko je bil Kranjčević gojenec „Germanika“ v Rimu, predzadnja je „Orlu“ iz l. 1902., na konec pa je Milaković postavil nekoliko starejšo pesem „Resurrectio“ (1897), ki naj bi bila pač nekako programatična: Pariška bastila je zgorela; nočno tmino krvavo motijo zadnji plameni. Ljudstvo se je razsulo tja po barikadah, da raztrga trhli stolec maziljenih kraljev. Sredi med svinčeno točo pa stoji kakor granitna stena vrh gomile človek na lik svetnika Z velikimi koraki stopa po krvavih gredah, za njim se spusti po utrti stezi raztrgana druhal ter kliče: „Za enakost, bratstvo in svobodo!“ Poznal ga nihče ni; zmagalci niso znali, kod je tajni stavec izginil. Samo oni, ki jih je pogodilo smrtno zrno, so izpod zadnje solze opazili: „Krist je tu-le s križa zišel, zdaj je evo pri nas bival!“ Kakor je razvideti iz tega zgleada, razpravlja Kranjčević velike probleme sveta, ki jim hoče priti do dna; drobnih igravic in zaljubljenih pesmic pri njem ne dobiš. Kakor Preradović je Kranjčević pesnik miselni, pesnik filozof. Zato moremo biti veseli, da se ga oklepa mladež, moramo pa tudi pohvaliti Milakovića, ki je Kranjčevićeve poezije s to knjižico izkušal še bolj popularizirati. Ta zbirka je tem pomembnejša, ker jo je Milaković opremil z obsežnim uvodom (36 strani) o pesniškem razvoju Kranjčevićevem, od prve njegove pesmi iz l. 1883., ki je po svoji obliki vzknila iz študij staroklasičnih, do zadnje, ki je izšla v „Savremeniku“, o njegovi filozofski naobrazbi — njegova knjižnica obsega vsa velika leposlovna in filozofska dela evropskih literatur, a pri tem prav malo vezane besede, dasi je on sam zlagal malone samo verze — o raznih hrvatskih in drugoslovanskih ocenah Kranjčevićevih poezij. Izmed ostalih Slovanov je o pokojnem pesniku najobširneje pisal mladi poljski književnik Tadija Stanislav Grabowski, poleg njega pa Čeh, urednik „Slov. Přehleda“, A. Černý, ki pripravlja tudi antologijo Kranjčevićevih poezij — izmed nas Slovencev menda nihče.

Dr. Fr. Ilešič.

Милош Перовић: Песме. Београд 1909. (= Miloš Perović: Pesme.)

To je tenek zvezčič (od istega pesnika že drugi), po obliki in vsebini kakor nalašč za posvetilo „Mojoj Saši“, ki ga ima na prvi strani. Pesmi se stopnjujejo od golobičjih zaljubljenih igravic (Negde čuh, Neko reče ime tvoje; Slatko, milo ime tvoje Negde čuh . . .) preko resnih, posvečenih problemov, kakor je „Ahasfer, večiti Juda“, do nekoliko političnih: ena („Ovo je moja zemlja“) je bila tudi zaplenjena! — Vendar ni dvoma, da se pesniku bolj posrečijo milejši akordi; edino umetni liriki je njegova mehka dikcija prikladna. *Dr. Jos. Tominšek.*

Gledišče.

Slovensko gledišče v Ljubljani se otvori dne 2. oktobra t. l. Jako bogati repertoar za letošnjo sezono je naslednji:

A. Drama: Rikard Svoboda: „Grča“. Komedia v 3 dejanjih. — Etbin Kristan: „Kato Vranković“. Drama v 4 dejanjih. — Dr. Fran Detela: „Dobrodušni ljudje“. Veseloigra v 3 dejanjih. — Anton Medved: „Kacijanar“. Žaloigra v 5 dejanjih. — Ivan Zagažen: „Strup“. Drama v 4 dejanjih. — Vit. F. Jelenc: „Erazem Predjamski“. Drama v 5 dejanjih. — Anton Pesek: „Slepa ljubezen“. Ljudska igra s petjem v 5 dejanjih. Pevske točke uglasbil E. Adamič. — Sofokles: „Antigona“. Tragedija. Iz grškega izvirnika prevel Cvetko Golar. Mendelssohnova godba. — Schiller: „Don Carlos“. Žaloigra v 5 dejanjih. Prevel Vladimir Levstik. — Ibsen: „Rosmersholm“. Drama v 4 dejanjih. — Ibsen: „Stebri družbe“. Drama v 4 dejanjih. — Björnstjerne Björnson: „Preko moči“. I. del. Drama v 2 dejanjih. — Strindberg: „Oče“. Žaloigra v 3 dejanjih. — O. Wilde: „Idealni soprog“. Komedia v 4 dejanjih. — José Echegaray: „Galeotto“. Žaloigra v 3 dejanjih s predigro. — Michaelis: „Svatba v revoluciji“. Drama v 3 dejanjih. — E. Zola: „Ubijač“. Drama v 5 dejanjih. — H. Heijermans: „Členi Verige“. Veseloigra z domačega ognjišča v 3 dejanjih. — F. A. Šubert: „Žetev“. Drama v 3 dejanjih. — F. A. Šubert: „Drama štirih revnih sten“. Drama v 4 dejanjih. — A. Jirásek: „Laterna“. Igra v 3 dejanjih. — G. Zapoljska: „Morala gospe Dulske“. Komedia v 3 dejanjih. — Anton Čehov: „Stric Vanja“. Drama v 4 dejanjih. — Petar Petrovič: „Solza“. Drama v 4 slikah. — W. Somerset Maugham: „Lady Frederick“. Veseloigra v 3 dejanjih. — Dumas fils: „Francillon“. Drama v 3 dejanjih. — Bataille: „Model“. Drama v 4 dejanjih. — Gavault in Charvay: „Gdč. Josette — moja žena“. Veseloigra v 4 dejanjih. — Flers in Caillavet: „Ljubezen bedi“. Veseloigra v 4 dejanjih. — Roberto Bracco: „V temi“. Drama v 3 dejanjih. — K. Schönherr: „O kresu“. Drama v 5 dejanjih. — Lud. Thoma: „Lokalna železnica“. Komedia v 3 dejanjih. — Lud. Thoma: „Morala“. Komedia v 3 dejanjih. — Rudolf Hawel: „Bleda žena Skrb“. Ljudska igra v 4 dejanjih. — Lud. Fulda: „Ženska ljubezen“. Veseloigra v 3 dejanjih. — Walther in Leon: „Gospodje sinovi“. Ljudska igra v 3 dejanjih. — Engel in Horst: „Pereant možje!“ Burka v 3 dejanjih. — Engel in Horst: „Mišnica“. Burka v 3 dejanjih. — Kraatz in Neal: „Olimpijske igre“. Burka v 3 dejanjih. — Rudens in Antony: „Korenina v Ameriki“. Burka v 3 dejanjih. — Berk: „Paž porednež“. Burka s predigro v 4 slikah. — Bethge-Truhn: „V božični noči“. Pravljiica s petjem v 7 slikah. —

B. Opera in opereta: Anton Foerster: „Gorenjski slavček“. Komična opera v 3 dejanjih. — Risto Savin: „Lepa Vida“. Opera v 3 dejanjih. — Ivan pl. Zajc: „Selski plemič“. Opera v 3 dejanjih. — Eugen d'Albert: „Nižina“. Glasbena drama s predigro in 3 dejanji. — Karl Goldmark: „Sabska kraljica“. Opera v 4 dejanjih. — Giuseppe Verdi: „Moč usode“. Opera v 4 dejanjih. — Amadej Mozart: „Don Juan ali kameniti gost“. Opera v 2 dejanjih. — Giacomo Puccini: „Tosca“. Opera v 3 dejanjih. — Giacomo Puccini: „Bohème“. Opera v 4 slikah. — Rikard Wagner: „Lohengrin“. Romantična opera v 3 dejanjih. —

Jaques Offenbach: „Hoffmanove pripovedi“. Fantastna opera v 3 dejanjih s predigro in poigro. — Srečko Albini: „Baron Trenk“. Opereta v 3 dejanjih. — Fr. Lehár: „Piskrovežec“. Opereta v 2 dejanjih s predigro. — Ed. Eysler: „Umetniška kri“. Opereta v 2 dejanjih s predigro. — Jarno: „Logarjeva Kristina“. Opereta v 3 dejanjih. — Leo Fall: „Dolarska princesa“. Opereta v 3 dejanjih. — Leo Fall: „Ločena žena“. Opereta v 3 dejanjih.

Med revijami.

„Hrvatska pozornica“. Tako se zove nov list, ki ga je s 1. septembrom t. l. začela izdajati nova intendantca hrv. kr. gledališča v Zagrebu (gosp. intendant pisatelj Tresić-Borotha). List, ki stane na leto 10 K, bo izhajal vsak teden in prinašal najzanimivejše ocene, vesti, razprave in slike o domačih in tujih umetnikih in dramskih delih. Prvi list ima na čelu sliko pok. intendanta Miletića, čigar delo in naziranje vodi sedanjo intendantco. Letošnja sezona se je začela baš z Miletićevo tragedijo „Boleslav“, v kateri nam je pisatelj izkušal prikazati težke borbe svoje lastne bogate duše. Boleslav je legendaren dalmatinski knez, ki, nasičen z znanostjo, ne najde niti v ljubezni niti v ljudeh leka svojemu neizmernemu hrepenenju po sreči in svoji globoki tugi nad ničevostjo zemskega življenja. V repertoarju za bodočo sezono nahajamo tudi Govékarjeve „Legionarje“ in „Martina Krpana“. Pozdravljamo iskreno to činjenico; v njej vidimo začetek tesnejših odnošajev slov. in hrv. gledališč, ki sta se doslej komaj poznali. Ne gre tu za to, kateri komadi so sprejeti v letošnji repertoar hrv. gledališča; glavno je, da so sploh sprejete slovenske drame. Nekateri naši beletristični pisatelji na žalost nimajo dovolj jasnega pogleda po kulturnih potih, da bi vsaj radi lastne koristi stopili bliže vsesplošnemu današnjemu slov.-hrv. skupnemu življenju.

Dr. Fr. Ilešič.

Listnica uredništva.

Vse pisatelje in druge, ki si žele glede „Zvona“ informacij v kateremkoli oziru, vljudno prosimo, naj odslej pošiljajo vse dopise in želje na naslov: Uredništvo „Ljubljanskega Zvona“ v Ljubljani — Narodna tiskarna, ne pa na naslov dosedanjega urednika, ki odstopi konec tega leta.